پرۆژەی تـوێـژینـەوەی جـیـهـانـی

دەزگای ئایدیا بۆ فکرو لێکۆڵینەوە

خاوەنی ئیمتیاز
دەزگای ئایدیا

لێپرسراوی دەزگا
ئەنوەر حسێن

سەرپەرشتیارانی پڕۆژە

ئەرسەلان حەسەن

بابان ئەنوەر

باوان عومەر

IDEA FOUNDATION
دەزگای ئایدیا
بۆ فکرو لێکۆڵینەوە

2017

خاوەنی ئیمتیاز: دەزگای ئایدیا

لێپرسراوی دەزگا: ئەنوەر حسێن

www.ideafoundation.co
info@ideafoundation.co
idea@ideafoundation.co
www.facebook.com/dezgai.idea
053 330 0391 _ 0770 195 5044

ناوی کتێب: رکابەری ستراتیژی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا و ئێران لە ئەمریکای لاتین و ئەفریقیا
بابەت: توێژینەوەی سیاسی
نوسەر: براندۆن فایت و کلۆی کۆگلین-شولت
وەرگێڕانی: کۆشان عەلی زەمانی
دیزاین: ئومێد محەمەد
پێداچوونەوەی: ئاکۆ عەبدولمەجید
هەڵەچن: زریان رەحیم - نیاز کەمال - کەیوان عومەر - کاوان عەبدولڕەحمان - ژیار عەلائەدین
چاپ: چاپخانەی حەمدی
تیراژ :500دانە
ساڵی چاپ: 2017
نرخ: 1500 دینار
شوێنی چاپ: سلێمانی - کوردستان
نۆبەتی چاپ: چاپی یەکەم

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان
ژمارەی سپاردن (1820)ی ساڵی 2016 ی پێدراوە

لە بڵاوکراوەکانی دەزگای ئایدیا
زنجیرە (158)

تـوێـژینـەوەی جـیـهـانـی

ڕکابەری ستراتیژی ویلایەتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا و ئێران لە ئەمریکای لاتین و ئەفریقیا

براندۆن فایت و کلۆی کۆگلین-شولت

وەرگێڕانی: کۆشان عەلی زەمانی

پێڕست

پوختە...7

پێشەکی...11

ئەمریکای لاتین...15

ڤەنزوێلا...23

ئیکوادۆر...41

بۆلیڤیا...45

نیکاراگوا...49

ئەرجەنتین...53

بەرازیل...59

ئەفریقیا و وڵاتە لاوەکییەکانی دیکە...63

سەنیگال و گامبیا...69

مەغریب...73

ئەفریقیای باشور...77

زیمبابۆی...81

پوختە

ئێران چالاکانە هەوڵدەدات هەماهەنگی بکات لەگەڵ ئەو وڵاتانەی لەڕوی ستراتیژی و جوگرافییەوە لاوەکی و پەراوێزن بەمەبەستی رکابەریکردن لەگەڵ ویلایەتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا. ئامانجی ئێران ئەوەیە تۆڕێك لە پەیوەندی دیبلۆماتی و ئابوری دروستبکات، یاخود لەگەڵ ئەوانەی کە بە «دۆست» ناویاندەبات، بەهۆی ئەوەی دژی سیاسەتەکانی ئەمریکان، پشتیوانی لە ئامانجەکانی ئێران دەکەن، ئەو وڵاتانە سەرچاوەی چەك و تەکنەلۆژیای سەربازین، دەکرێت بەهۆی ئاسانکاریی لەبواری بازرگانی نەوتی ئێراندا کاریگەری گەمارۆ ئابورییەکان لەسەر ئەو وڵاتە کەمبکەنەوە، دەروازەیەکی پێدەبەخشن بۆ سیستمی بانکیی نێودەوڵەتی لەبەرامبەر گەمارۆکانی ئەمریکا و یەکێتی ئەوروپا، دەرفەتێك بێت بۆ ئێران تاوەکو لە رێگرییەکانی مامەڵەکردنی بە نەختینەوە خۆی رزگاربکات.

زۆربەی ئەو وڵاتە لاوەکییە «دۆستانە»، لە ئەفریقیا و ئەمریکای لاتینن، کە یارمەتیدەری ئێران دەبـن بۆ فراوانکردنی بـژاردە سەرەکییە گریمانەکراوەکانی، پارێزەرێکی دیبلۆماتیش دەبەخشێت بە هەوڵەکانی ئێران لەبواری پرۆگرامی ناوکی، یارمەتی ئێرانیش دەدات لە دەستخستنی ئەو مادە و پێویستیانەی بەهۆی گەمارۆ ئابورییەکانەوە لێی قەدەغەکراون.

ئامانجی ئێران ئەوەیە هاوپەیمانێتییەك لە دەرەوەی وڵاتانی رۆژئاوا، یاخود دژەکانی رۆژئاوا دروستبکات، کە بتوانێت کاریگەری لەسەر رکابەری لەگەڵ ئەمریکادا هەبێت. ئەو وڵاتانەی هەوڵدەدرێت بکرێن بە بەشێك لە هاوپەیمانێتییەکە لە لایەن ئێرانەوە پەیمانی یارمەتی ئابوریيان پێدەدرێت بە تایبەت لە بواری وزە و کەرتەکانی بنیاتنان بۆ ئەوەی بە هاوبەشی روبەڕوی سیستمی نێودەوڵەتی

ڕۆژئاوا ببنەوە. کۆماری ئیسلامیی لەو بڕوایەدایە، کە پەراوێزخستنی ئێستای لە لایەن ئەمریکا و ئەوروپاوە دەگەڕێتەوە بۆ بەردەوامی ئیمپریالیزمی ڕۆژئاوا، سود لە دۆخی خۆی وەردەگرێت وەکو یەکێك لە وڵاتانی ئەندامی ڕێکخراوی بزوتنەوەی بێلایەنی، کە ئەو وڵاتانە کەوتونەتە ئەفریقیا و هــەردوو ئەمریکاکە، لەڕابردودا بوونەتە قوربانی رژێمەکانی پێشوی ڕۆژئاوا و دەوڵەتە سەرەکییەکانی ئەو سیستمە.

بە بۆچوونی سەرکردەکانی ئێران، ڕکابەری نێوان کۆماری ئیسلامیی و ئەمریکا لەگەڵ هاوپەیمانانیدا تەنها ڕکابەری نییە لەنێوان دوو دەوڵەتدا، بەڵکو پێکدادانی دوو تێڕوانینی جیهانییە، لەکاتێکدا ئێران لەوبڕوایەدایە، کە ئەمریکا لەسەر بنەمایەکی قۆرخکارانە وەکو دیفاکتۆیەك مامەڵە دەکات. ئەوا ئێران پەیمانی سیستمێکی ئەڵتەرناتیڤ دەخاتەڕو، بەشێوەیەك کە هاندەری ســەروەری و بەرژەوەندییەکانی وڵاتە تازە پێگەیشتوەکانە. (مەحمود ئەحمەدی نەژاد) وەکو سەرۆکی ئێران لە ساڵی 2010دا لە نایجیریا لە وتارێکدا داوای دابەشبوونێکی یەکلاکەرەوەی کرد لەگەڵ سیستمی زاڵی ڕۆژئاوادا:

«پێویستە هەماهەنگی باشتر گەشەپێبدەین لەنێوان وڵاتانی تازە گەشەسەندودا، بە مەبەستی ئەوەی خۆمان بپارێزین لە زاڵبوونی هێزەکانی ڕۆژئــاوا. ئەم هەوڵەش لە ئێستادا لەناو وڵاتانی تازە گەشەسەندودا بەشێوەیەکی سەربەخۆیانە هەیە. پێویستە هەوڵێکی هەمەلایەن بخەینەگەڕ بە ئامانجی ئەوەی سیستمێکی ئابوری سەربەخۆی نێودەوڵەتی دروستبکەین، کە پێویستە لەسەر بنەمای عەدالەت بێت».

هەرچەندە زۆرێك لەو وڵاتانەی کە ئێران لە هەوڵی دروستکردنی هەماهەنگی بووە لەگەڵیاندا لەڕوی ئابوری و سەربازییەوە لاوازبوون، تاران تۆڕێکی فراوان لە هاوبەش و هاوپەیمان دروستدەکات بۆ روبەڕوبوونەوەی ئـەوەی بە زاڵبوونی رۆژئـاوا لەسەر سیستمی جیهانی ناوزەدیدەکات. ئێران دەیەوێت ببێتە چەقی بلۆکی دژی رۆژئاوا، هەروەها دەیەوێت رێگریبکات لە کاریگەرییەکانی ئەمریکا لەسەر ئێران و تەواوی جیهانی وڵاتانی تازە گەشەسەندو.

ئەمریکا دەتوانێت بەرپەرچی هەوڵەکانی ئێران بداتەوە بۆ فراوانکردنی تۆڕی پەیوەندییەکانی لە هەندێك وڵاتدا، کە سودمەندن لە یارمەتی دارایی ئەمریکا یاخود بازرگانی لەگەڵ ئەو وڵاتەدا، یاخود لەو وڵاتانەی کە بنەمایەکی بەهێزی دژایەتی ئایدیۆلۆژییان نییە لەگەڵ سیاسەتەکانی ئەمریکا. لەکاتێکدا کرانەوەی ئێران بەڕوی وڵاتە لاوەکییەکاندا بەشێوەیەکی بنەڕەتی بۆ لاوازکردنی هەوڵەکانی ئەمریکایە بۆ پەراوێزخستن و کەنارخستنی ئێران، تۆڕی پەیوەندییەکانی ئێران لاواز یاخود دەکرێت خەیاڵی بووبن، تاوەکو ئێستا سەرکەوتنی جدی بە دەستنەهێناوە.

لەکاتێکدا هێشتا نازانرێت پەیوەندییەکانی نێوان تاران و وڵاتانی ئەمریکای لاتین تاچەندە کاریگەری هەیە لەسەر رکابەرییەکانی نێوان ئێران و ئەمریکا. ئێران پەیوەندییەکی لاوازی دروستکردوە لەگەڵ بەشێك لە وڵاتانی ئەمریکای لاتین و کارەکتەرەکانی دەرەوەی دەوڵـەت لەو وڵاتـانـەدا، پەیوەندییە بازرگانییەکانی بەهێزکردوە لەگەڵیاندا، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا، تاوەکو ئێستا، بڕی یارمەتی و پەیوەندییە بازرگانییەکانی لەگەڵ ئەو وڵاتانەدا لەئاستی ئەو پەیمانانەدا نەبووە، کە بەو وڵاتانەی داوە، پێشبینیناکرێت پەیوەندییەکان و هەماهەنگی ئێران لەگەڵ وڵاتانی ئەمریکای لاتین و ئەفریقیا کاریگەری گەورەی هەبێت.

پێشەکی

ئێران لەو بڕوایەدایە، کە بە پاڵدانی بە ژمارەیەکی زۆر لە وڵاتانی لاوەکی و پەراوێزەوە، دەتوانێت هەندێك دەستکەوتی هەبێت لە رکابەریکردنی لەگەڵ ئەمریکا، بەمەش قەبارە و ئاستی سودمەندبوونی ئێران رون نییە، بەڵام یارمەتیدەری بووە بۆئەوەی فشاری نەتەوە یەکگرتوەکان و گەمارۆ ئابورییە نێودەوڵەتییەکانی لەسەر سوك بێت، پەیوەندییە داراییەکانی فرەچەشن بووە لەبەرامبەر ئەو گەمارۆ ئابوریانەی خراوەتەسەری و هاوپەیمانی نوێی دۆزیوەتەوە بۆئەوەی لە نەتەوە یەکگرتوەکان و کۆمەڵگەی نێودەوڵەتیدا کاری لەگەڵدا بکات.

• ڤەنزوێلا: یەکێکە لە سەرەکیترین پشتیوانانی ئێران لەناو دەوڵەتە لاوەکییەکاندا. هەردوو وڵاتەکە لە زۆر روەوە هەماهەنگی لەگەڵ یەکتردا دەکەن، هەر لە پشتیوانی هاوبەشی دیبلۆماتییەوە تاوەکو بازرگانی هاوبەش و هەماهەنگی سەربازی. (هۆگۆ چاڤێز) سەرۆکی پێشوی ڤەنزوێلا پشتیوانی لە پڕۆگرامی ناوکی ئێران دەکرد لە کۆبوونەوەکانی ئاژانسی نێودەوڵەتی بۆ وزەی ناوکی و پشتیوانی لە تێڕوانینەکانی ئێران دەکرد بۆ دروستکردنی هاوپەیمانێتییەکی دژی رۆژئاوا لەناو وڵاتانی تازە گەشەسەندودا. لەماوەی دەسەڵاتیدا وەکو وەزیـری دەرەوەی ڤەنزوێلا، (نیکۆلاس مـادورۆ) سەرۆکی ئێستای ڤەنزوێلا لە ئایاری 2011دا پەیوەندییە دیبلۆماتییەکانی لەگەڵ ئەمریکادا وەستاند، لەدوای ئەوەی لە لایەن ئەمریکاوە گەمارۆی ئابوری خرایە سەر کۆمپانیا ڤەنزوێلییەکان، بەڵام لەدوای ئەوەی وەکو سەرۆك هەڵبژێردرا، تاڕادەیەك بێدەنگە لە ئاست پرسی پڕۆگرامی ناوکی ئێران، تاوەکو ئێستا تەنها پەیوەندییەکی ئاشکرای نێوان هەردوو وڵات بەشداریکردنی سەرۆك ئەحمەدی نەژاد بوو لە مەراسیمی سوێندخواردنی مادورۆ وەکو سەرۆك.

• **ئێکوادۆر و بۆلیڤیا و نیکاراگوا:** ئێران دەیەوێت کار لەگەڵ ئەو وڵاتانەی ئەمریکای لاتین بکات، کە سەرچاوەی سروشتییان نییە، بە پێچەوانەی وڵاتانی وەکو ڤەنزوێلا و بەرازیل، کە سەرچاوەی سروشتییان هەیە، بە مەبەستی ئـەوەی تۆڕێك لە پەیوەندی دروستبکات، کە فشارە دیبلۆماتیی و ئابورییەکانی لەسەر سوکبکات و دەرفەتێك بۆ ئێران بخاتەڕو لە بەشی رۆژئاوای جیهان.

• **ئەرجەنتین:** ئێران بـەڕوی ئەرجەنتینیشدا کراوەتەوە بە مەبەستی ئەوەی پەیوەندییەکانی لە ئەمریکای لاتین فرەچەشن بکات. لەکاتێکدا هەردوو وڵات بازرگانی هاوبەشیان گەشەپێداوە، بەڵام بەهۆی فشارە نێودەوڵەتییەکانەوە پەیوەندییەکانیان ئاڵۆزە، هەروەها بەهۆی ئەگەری دەستی ئێران لە هێرشە تیرۆریستییەکان دژ بە جولەکەکانی ئەرجەنتین لە ساڵانی نەوەدەکاندا.

• **بەرازیل:** لەسەردەمی دەسەڵاتی سەرۆك (دیلما رۆوسێف)، بەرازیل دەیەوێت دەروازەیــەك بـەڕوی رۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا بدۆزێتەوە، بۆئەوەی سەربەخۆبێت لە ئەمریکا و ئێران و هاوپەیمانە دژەکانی ئەمریکا لە ئەمریکای لاتین. بەرپرسانی بەرازیل بەر لە هەمو شتێك دەیانەوێت بەرژەوەندییە ئابورییەکانیان بپارێزن و خواستی دروستکردنی پێگەیەکی گرنگییان هەیە لە جیهانێکی فرە جەمسەردا.

• **سەنیگال و گامبیا:** لەسەرەتای ساڵانی 2000ــەوە، ئێران وەکو سەرچاوەیەکی گرنگی پشتیوانی ئابوری و دیبلۆماتی، سەرنجی لەسەر وڵاتانی رۆژئـاوای ئەفریقیا بووە، بەڵام هەنگاوی هەڵەی سیاسیی و نەبردنەسەری پەیمانەکان لەلایەن ئێرانەوە وایکردوە دەیەیەك لە دەستکەوتەکانی تاران لەناوچەکەدا بەفیڕۆ بچن.

• **مەغریب:** رکابەری ئەمریکا و ئێران بۆ دروستکردنی کاریگەری

لەسەر مەغریب لەسەر بەرژەوەندییە جیاوازە سیاسیی و بازرگانییەکان وەستاوە لەو وڵاتەدا. شانشینەکە هاوپەیمانێکی بەهێزی حکومەتی ئەمریکایە، بەڵام لە کەرتی وزەدا زۆر پشتدەبەستێت بە ئێران. دابەشبوونی ئەو وڵاتە بەسەر سوننە و شیعەدا گرفت بۆ هەوڵەکانی ئێران دروستدەکات بۆ پێشخستنی پەیوەندییەکانیان. تاوەکو ئێستا، ترسی پادشای مەغریب لە باڵادەستبوونی ئێران پەیوەندییەکانی نێوان ئێران و مەغریبی سنوردارکردوە.

- **ئەفریقیای باشور:** ئێران و ئەفریقیای باشور پەیوەندییەکی نادڵنیایان هەبووە. پەیوەندییەکانی نێوان ئەو دو وڵاتەدا لەپێشودا بەشێوەیەکی بنەڕەتی پەیوەستبووە بە کڕینی سەرچاوەی وزە و هەڵوێستی رژێمی ئێران لە ئیدانەکردنی سەرکردە سیاسییەکانی ئەفریقیای باشور لە سەردەمی رەگەزپەرستی و جیاکاریدا. بەڵام ئەفریقیای باشور دەستبەرداری کڕینی نەوتی ئێران بوو، پەیوەندییەکانیان ئەوەندەیتر ئاڵۆزی بەخۆیەوە بینی بەهۆی تۆماری خراپی دەستدرێژییەکان بۆسەر مافەکانی مرۆڤ و خواستە نادیارەکانی بۆ گەشەپێدانی پڕۆگرامی ناوکی و فشارە سیاسییەکانی وڵاتانی رۆژئاوا.
- **زیمبابۆی:** ئێران هاوپەیمانێکی هاوشێوەی چاڤێزی هەیە لە زیمبابۆی کە رۆبەرت مۆگابی-یە، بەڵام دابەشبوونە سیاسییەکانی ناوخۆی زیمبابۆی لەگەڵ فشارەکانی ئەمریکادا رێگریدەکەن لە دروستبوونی هەماهەنگی تەواو لەنێوان هەردوو وڵاتەکەدا. زیمبابۆی ئامانجێکی ستراتیژی ئێران نییە، بە هەمانشێوە نە سەرچاوەیەکی گرنگ و نە بەرژەوەندییەکی گەورەی ئەمریکا لە زیمبابۆیە.

ئەمریکای لاتین

لە ئەمریکای لاتین، ئێران هەستی مێژویی دژە ئەمریکا و بەرژەوەندییە ئابورییەکان یەکدەخات بە مەبەستی کۆکردنەوەی وڵاتانی ناوچەکە بەرەو سەربازگەیەك بەناونیشانی «دوای هەژمونی رۆژئاوا». ئەو وڵاتانەی لەڕوی ئابورییەوە هەژارن سەرنجیان لەسەر ئێرانە بۆ وەبەرهێنان، کە خۆیان زۆر پێویستیان پێیەتی، هەمویان یەك هەڵوێستن بەرامبەر بە ئەمریکا، هەروەها دژی سیستمێکی نێودەوڵەتین، کە بە «نادادوەر» ناوی دەبەن و ژینگەیەك ئامادەدەکەن بۆ هاوهەڵوێستی دژی ئەو سیستمە و رێککەوتننامەی هاوبەش.

لە رابردودا ئێران پەیوەندییە دیبلۆماتییەکانی فراوانکردوە لەو وڵاتانەی کە رەخنە لە سیاسەتەکانی ئەمریکا دەگرن، وەکو ڤەنزوێلا، بۆلیڤیا، نیکاراگوا و ئیکوادۆر، هەروەها لەگەڵ ئەو وڵاتانەش، کە پێگەیەکی دیفاکتۆیان هەیە وەکو هەریەکە لە ئەرجەنتین و بەرازیل. لەئێستادا ئێران 11 باڵیۆزخانە و 17 ناوەندی کەلتوری لە ئەمریکای لاتین هەیە. لەگەڵ بوونی باڵیۆزخانەی لە کوبا، ئەرجەنتین، بەرازیل،

مەکسیك و ڤەنزوێلا، ئێران لە چەند ساڵی رابردودا باڵیۆزخانەی لە بۆلیڤیا، ئیکوادۆر، نیکاراگوا، کۆڵۆمبیا، چیللی و ئۆرۆگوای کردەوە. پەیوەندییە دیبلۆماتییەکانی ئێران و کردنەوەی ژمارەیەکی زۆر لە نوێنەرایەتی ئێران لەو وڵاتانەدا لەسەر بنەمای بەڵێن و پەیمانی سەرنجڕاکێشی هەماهەنگی بنیاتنراون لەگەڵ ئەو وڵاتانەدا، بەڵام تاوەکو ئێستا دەرەنجامێکی ستراتیژییان لێنەکەوتوەتەوە، کە کاریگەری گرنگی هەبێت لەسەر رکابەرییە گەورەترەکانی ئەمریکا و ئێران.

ئەو زنجیرە کاتانەی لە (شێوەی 1)دا هاتون، گرنگترین پەیوەندییە دیبلۆماتییەکانی نێوان سەرکردەکانی ئێران و ژمارەیەك لە وڵاتانی ئەمریکای لاتین و ئەفریقیای لە ماوەی ساڵانی (2000-2013)ی تێدا خراوەتەڕو:

خشتەی ژمارە 1: زنجیرەی مێژوی دیداری سەرکردەکان

2000	مانگی 10-9	خاتەمی سەرۆکی ئێران گەشتی بۆ کوبا و ڤەنزوێلا کرد.
2001	5/21-18	سەرۆکی ڤەنزوێلا هۆگۆ چافێز گەشتی بۆ ئێران کرد.
2006	7/31	چافێز سەرۆکی ڤەنزوێلا گەشتی بۆ تاران کرد.
	9/16-11	ئەحمەدی نەژاد گەشتی لە کوبا لەگەڵ کاسترۆ کۆبوویەوە لەمیانی چواردەهەم لوتکەی رێکخراوی وڵاتانی بزوتنەوەی بێلایەنی.

2007	1/13	ئەحمەدی نەژاد گەشتی بۆ ڤەنزوێلا کرد بۆ گفتوگۆکردن لەبارەی بەهێزکردنی پەیوەندییە ئابورییەکان.
	1/14	ئەحمەدی نەژاد لەگەڵ دانێل ئۆرتێگا سەرۆکی نیکاراگوا کۆبوویەوە بۆ گفتوگۆکردن لەبارەی کردنەوەی باڵیۆزخانەی هەردوو وڵات لە پایتەختەکانیان.
	1/15	ئەحمەدی نەژاد بەشداریکرد لە مەراسیمی دەستنیشانکردنی رافایل کۆڕیا وەکو سەرۆکی ئیکوادۆر.
	6/10	دانێل ئۆرتێگا سەرۆکی نیکاراگوا چاویکەوت بە ئایەتوڵا عەلی خامنەیی رابەری رۆحی شۆڕشی ئیسلامیی ئێران.
	9/27	ئەحمەدی نەژاد سەردانی بۆلیڤیای کرد و لەگەڵ ئێڤۆ مۆرالێس سەرۆکی ئەو وڵاتە کۆبووەوە و بە بڕی 1 ملیار دۆلار پەیمانی هاریکاریکردنی ئەو وڵاتەی دا.
	9/27	ئەحمەدی نەژاد گەشتیکرد بۆ ڤەنزوێلا و لەگەڵ هۆگۆ چاڤێز سەرۆکی ئەو وڵاتە لە کاراکاس کۆبوویەوە بۆ گفتوگۆکردن لەبارەی چۆنیەتی کەمکردنەوەی هەژمونی واشنتۆن لە ناوچەکەدا.
2009	2/3	شاندێکی ئێران گەشتیکرد بۆ پاراگوای بۆ گفتوگۆکردن لەبارەی هەناردە و هاوردە و دەرفەتەکانی وەبەرهێنان لەنێوان هەردوو وڵات.
	2/27	عەلی رەزا سالاری جێگری وەزیری دەرەوەی ئێران بە سەرۆکایەتی شاندێکی ئێران گەیشتە مەکسیکۆ سیتی بۆ گفتوگۆکردن لەبارەی پەیوەندییە بازرگانییەکانی نێوان هەردوو وڵات.
	4/2	ئەحمەدی نەژاد و هۆگۆ چاڤێز لە تاران کۆبوونەوە بۆ دەستپێشخەری بنیاتنانی بانکێکی گەشەپێدان، کە تایبەتمەندبێت بۆ پرۆژە ئابورییەکان لە هەردوو وڵاتدا، بە پێی زانیارییەکان، هەردوو وڵاتەکە بە بڕی 100 ملیۆن دۆلار وەبەرهێنانیان کردبوو لە سەرمایەی سەرەتایی پرۆژەکەدا.

لە ئێران چاڤێز سەرۆکی ڤەنزوێلا واژۆیکرد لەسەر ڕێککەوتنێك بۆ هەناردەکردنی بڕی 20هەزار بەرمیل بەنزین بۆ ئێران. ئەو ڕێککەوتنەش بە هیوای ئەوە ئەنجامدرا، کە دەرفەتێك بێت بۆ ڕزگاربوونی ئێران لەو گەمارۆیانەی خراوەتەسەر کەرتی وزەی ئێران بەهۆی پرۆگرامی ناوکی ئەو وڵاتەوە. هەردوو وڵاتەکە ڕەزامەندبوون لەسەر بنیاتنانی بانکێك بۆ پشتیوانی پرۆژە هاوبەشەکانیان.	9/6	
ئەحمەدی نەژاد گەشتیکرد بۆ بەرازیل لەگەڵ لویز ئیناسیۆ لولا دا سیلڤا سەرۆکی ئەو وڵاتە کۆبووەوە بۆ گفتوگۆکردن لەبارەی بەهێزکردنی پەیوەندییە ئابوورییەکانیان.	11/23	
ئەحمەدی نەژاد لە لا پاز لە پایتەختی بۆلیڤیا لەگەڵ ئیڤۆ مۆرالێس سەرۆکی ئەو وڵاتە کۆبووەوە بۆ گفتوگۆکردن لەبارەی هەماهەنگی نێوان هەردوو وڵات.	11/24	
ئەحمەدی نەژاد لە ڤەنزوێلا لەگەڵ هۆگۆ چاڤێز سەرۆکی ئەو وڵاتە کۆبووەوە.	11/25	
ئەحمەدی نەژاد سەرۆکی ئێران گەشتی بۆ زیمبابۆی کرد و لەگەڵ ڕۆبێرت موگابی سەرۆکی ئەو وڵاتە کۆبووەوە. سەرۆکی هەردوو وڵات گفتوگۆیانکرد لەبارەی ئەگەری واژۆکردنی ڕێککەوتنی بازرگانی هاوبەش، هەروەها بەهێزکردنی پەیوەندییەکانیان بەشێوەیەکی گشتی.	4/22	2010

	4/26	سێلسۆ ئامۆریم وەزیری دەرەوەی بەرازیل سەردانی تارانی کرد، بۆئەوەی هاوشانە ئێرانییەکەی مەنوچەهر موتەکی و سەعید جەلیلی دانوستانکاری پرۆگرامی ناوکی ئێران و عەلی لاریجانی سەرۆکی پەرلەمانی ئێران ببینێت. لە کۆبوونەوەکەدا، ئامۆریم داوای دڵنیایی کردبوو، کە پرۆگرامی ناوکی ئێران تەنها بۆ ئامانجی ئاشتییانە بەکاردێت.
	5/16	لولا سەرۆکی بەرازیل لە تاران چاویکەوت بە ئەحمەدی نەژاد سەرۆکی ئێران، کە وا تەماشادەکرا دواهەمین و باشترین دەرفەت بووبێت بۆ گەیشتن بە چارەسەر سەبارەت بە پرۆگرامی ناوکی ئێران لەڕێگەی دانوستانەوە.
	8/11	بەستەڵەکی پەیوەندییەکانی نێوان ئەرجەنتین و ئێران بەرەو توانەوە چوون لەکاتێکدا کریستینا فێرناندێز سەرۆکی ئەرجەنتین پێشوازی لە هەوڵەکانی بەرازیل کرد بۆ چارەسەری پرۆگرامی ناوکی ئێران، رایگەیاند کە «راگەیاندنەکەی تاران» یارمەتیدەری بەهێزکردنی هەوڵەکانی ئاشتی و دیالۆگە.
	10/28	مۆراڵز سەرۆکی بۆلیڤیا بۆ گەشەپێدانی پەیوەندییە هاوبەشەکانی هەردوو وڵات سەردانی ئێرانی کرد. لە دەرەنجامی سەردانەکەدا هەردوو وڵات پێنج یاداشتنامەی لێکتێگەیشتنیان واژوکرد بۆ هەماهەنگی دارایی و گەشەپێدانی ئابوری.

2011	1/25	دیلما رۆسێف سەرۆکی بەرازیل کاریکرد بۆ دووبارە ڕێکخستنەوەی پەیوەندییە دۆستانەکانی لەگەڵ ئەمریکادا، بەپێچەوانەی سەرۆکی پێشو، کە کاریکردبوو بۆ پەیوەندییەکی باش لەگەڵ ئێران. رۆسێف سەرۆکی بەرازیل زیاتر هەڵوێستی رەخنەگرانەبوو لەبارەی پێشێلکردنی مافەکانی مرۆڤ لە ئێران.
2012	مانگی 1	ئەحمەدی نەژاد سەرۆکی ئێران لە ساڵی 2007ـەوە پێنجەم گەشتی ئەنجامدا بۆ ئەمریکای لاتین، سەردانی هەریەکە لە نیکاراگوا، کوبا، ئیکوادۆر و ڤەنزوێلای کرد. سـەرەڕای توندوتۆڵکردنەوەی پەیوەندییەکان لەگەڵ وڵاتانی هاوپەیمانی لە ناوچەکەدا، ئەحمەدی نەژاد ئەو دەرفەتەی قۆستەوە بۆ بەرگریکردن لە پرۆگرامی ناوکی کۆماری ئیسلامیی ئێران، کە جەختیکردەوە ئامانجی وڵاتەکەی لەو پرۆگرامە سەربازی نییە.
	مانگی 3	وەزیرانی دەرەوەو بەرگری ئێران لەگەڵ منانگاگوا وەزیـری بەرگری زیمبابۆی لە تـاران گفتوگۆیان کرد لەبارەی هەماهەنگی زیاتر لەبواری بەرگریدا، هەروەها هەماهەنگی لە بوارەکانی تریشدا، وەکـو کەرتی تەکنەلۆژیای کشتوکاڵی.

عەلی سەعیدلو، کە یەکێك بوو لە جێگرانی سەرۆك کۆماری ئێران سەردانی نیکاراگوا، ئیکوادۆر و کوبای کرد بۆ بانگهێشتکردنیان بۆ لوتکەی وڵاتانی بزوتنەوەی بێلایەنی لە تـاران. بەشێوەیەکی کورتیش گفتوگۆی کردبوو لەبارەی پەیوەندییە بازرگانییەکانیش.	مانگی 5	
ئەحمەدی نـەژاد سەرۆکی ئێران سەردانی بەرازیلی کرد وەکو بەشێك لە لوتکەی ریۆ20+ بە سەرپەرشتی نەتەوە یەکگرتوەکان لەبارەی گەشەپێدانی بەردەوام. لەماوەی گەشتەکەیدا سەردانی ڤەنزوێلا و بۆلیڤیای کرد بۆ گفتوگۆکردن لەبارەی ئەگەری دەستپێکی رێککەوتنی بازرگانی. ئەحمەدی نەژاد ئاماژەی بەوەدابوو ساڵانە 10هـــەزار خانو لە لایـــەن کۆمپانیاکانی ئێرانەوە دروستدەکرێت (کە ئەو ژمارەیە لە لایەن هێزەکانی ئۆپۆزسیۆنی ڤەنزوێلا جێگەی گومان بوو). هەروەها گفتوگۆیانکردبوو لـەبـارەی پشتیوانی هاوبەش لە تەکنەلۆژیای بەرهەمهێنانی فڕۆکەی بێفڕۆکەوان.	مانگی 6	
ئێران میوانداری 16ـەهەمین لوتکەی وڵاتانی بزوتنەوەی بێلایەنی کرد لە تاران. سـەرەڕای دژایەتی ئەمریکا و هەندێك لە وڵاتانی تر بەهۆی پرۆگرامی ناوکی ئێرانەوە، بەڵام نزیکەی 110 شاند بەشدارییان لە کۆنفرانسەکەدا کرد لەناویشاندا بۆلیڤیا، کوبا، ئیکوادۆر، مەغریب، نیکاراگوا، سەنیگال و ڤەنزوێلا، هەروەها بەرازیل وەکو ئەندامی چاودێر بەشداربوو.	مانگی 8	
ئەحمەدی نەژاد بەشداریکرد لە پرسەی هۆگۆ چاڤێز لە ڤەنزوێلا.	مانگی 3	2013
ئەحمەدی نەژاد سەردانی بێنین و گانا و نەیجەر بۆ گفتوگۆکردن و واژۆکردنی رێککەوتنی هەماهەنگی لەبارەی پەیوەندییە ئابوری و سیاسییەکان.	مانگی 4	
ئـەحـمـەدی نـــەژاد سـەردانــی ڤـەنـزوێـلای کـرد بۆ بەشداریکردن لە مەراسیمی دەستنیشانکردنی نیکۆلاس مادورۆ وەکو سەرۆکی ئەو وڵاتە.	مانگی 4	

ڤەنزوێلا

ئێران بەهێزترین پەیوەندی لەگەڵ ڤەنزوێلادا هەیە. هەرچەندە هەردوو وڵات تێڕوانینی جیاوازی ئایدیۆلۆژی و پێکهاتەی سیاسییان هەیە، بەڵام هاوهەڵوێستن لە ڕەتکردنەوەی سەرکردایەتی ئەمریکا لە سیستمێکی نێودەوڵەتیدا و هەردوو وڵات هەناردەی نەوت دەکەن، ئەندامی ڕێکخراوی ئۆپێکن. وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا لە 2006ـەوە ڕایگەیاندوە، کە ڤەنزوێلا شکستیخواردوە «لە هەماهەنگیکردنێکی تەواو لەگەڵ ئەمریکادا لە هەوڵەکانی دژە تیرۆر». ئەم پۆلێنکردنە جیاوازە لە ناوزەدکردنی وەکو «وڵاتێك کە پشتیوانی لە تیرۆر دەکات»، بەڵام بووەتە هۆی ئەوەی ئەمریکا گەمارۆی چەك لەسەر ئەو وڵاتە دابنێت، کە تاوەکو بڵاوکردنەوەی ئەم لێکۆڵینەوەیەش بەردەوامی هەیە.

لە دەیەی ڕابردودا تاران و کاراکاس لەزۆر ڕووەوە هەماهەنگییان هەبووە هەر لە پشتیوانی هاوبەشی دیبلۆماتی تاوەکو پەیوەندییە سەربازییەکان. هۆگۆ چاڤێز سەرۆکی پێشوی ڤەنزوێلا ئەوەی پیشاندابوو، کە پشتیوانی تەواو لە سەروەری ئێران دەکات و پشتیوانی پڕۆگرامی ناوکیی ئێرانە لە ئاژانسی وزەی ئەتۆمی نێودەوڵەتی، هەروەها پشتیوانی لە تێڕوانینی ئێران دەکرد بۆ هاوپەیمانێتی

وڵاتانی تازە گەشەسەندو دژی رۆژئاوا.

ئەگەر ئایدیۆلۆژیای دژە ئیمپریالی و دژە ئەمریکا، کە لە لایەن چاڤێزەوە تۆوەکەی چێنرا لەسەردەمی دەسەڵاتی نوێی ڤەنزوێلا بەردەوامی هەبێت و سیاسەتی دەرەوەی ڤەنزوێلا بەوشێوەیە بەردەوام بێت، ئەوا واشنتۆن هیوایەکی کەمی هەیە کە بتوانێت پێگەی سیاسی خۆی لە کاراکاس باشتر بکات، یاخود پەیوەندی لەگەڵ ئێراندا لاواز بکات، بەڵام بە گۆڕانی سەرۆکی هەردوو وڵاتی ڤەنزوێلا و ئێران مانای ئەوەیە، کە لەوانەیە لە چەند مانگی داهاتودا پەیوەندییەکانی نێوان هەردوو وڵاتیش گۆڕانکاری بە سەردا بێت.

پێشبینی ناکرێت سەرۆك مادورۆ و سەرۆك رۆحانی لەڕوی ئایدیۆلۆژیاوە لە سەرۆکەکانی پێشویان جیاوازبن. هەردوو سەرۆك پەیوەندییەکی بەهێزیان نییە هاوشێوەی سەرۆك چاڤێز و ئەحمەدی نەژاد، ئەمەش کاریگەری لەسەر داهاتوی پەیوەندییەکانی ئێران و ڤەنزوێلا دەبێت. لەگەڵ ئەوەشدا، رۆحانی بەشێکی بنەڕەتی کەمپینی هەڵبژاردنەکانی تەرخانکردبوو بۆ پەیوەندییەکانی ئێران لەگەڵ ئەمریکا، تاڕادەیەك بێدەنگ بووە لە ئاست پەیوەندییەکانی ئێران و ئەمریکای لاتین، لە یەکەم کۆنفرانسی رۆژنامەوانیدا وەکو سەرۆکی ئێران رایگەیاند «ئەرکی لەپێشینەی ئێمە پەیوەندیمان لەگەڵ وڵاتانی دراوسێمان دەبێت، وڵاتانی ئیسلامیی و وڵاتانی بێلایەن. ئێمە خوازیاری فراوانکردنی پەیوەندییەکانین لەگەڵ هەمو وڵاتاندا، لەناویشیاندا وڵاتانی ئەمریکای لاتین».

پەیوەندییە بازرگانییەکانی ئەمریکا، ڤەنزوێلا بەهێزن و پردێك لە پەیوەندی دروستدەکات لەنێوان هەردوو وڵاتدا بەشێوەیەك، کە سەقامگیری لە پەیوەندییەکانیاندا دروستدەکات. لەئێستادا، پێویست ناکات ئەمریکا نیگەرانی پەیوەندییەکانی ئێران و ڤەنزوێلا بێت، ئەگەر تەنانەت سەرۆکی هەریەك لەو دوو وڵاتانەش بڕیاربدەن

هەڵوێستەکانیان توندتر بکەنەوە یاخود بڕیاری پێشخستنی پەیوەندییەکانیان بدەن. وەکو چۆن پەیوەندیی وزەی ئەمریکا و ڤەنزوێلا کێشەی جدی دروستدەکات بۆ پەیوەندییەکانیان.

پێشکەوتنی پەیوەندییەکانی ئەمریکا و ڤەنزوێلا

دوای ئەوەی لە ساڵی 1998دا هۆگۆ چاڤێز بووە سەرۆکی ئەو وڵاتە، پەیوەندییەکانی نێوان ئەمریکا و ڤەنزوێلا ئاڵۆزبوو. «شۆڕشی بۆلیڤی» سیاسەتی ناسیۆنالیستی و شەعبی (پۆپۆلیستی) لەخۆگرتبوو، لەگەڵ ڕەتکردنەوەی «ئیمپریالیزمی» ئەمریکا لە ئەمریکای لاتین و تەواوی جیهان. هاوشێوەی ئێران، ڤەنزوێلاش ویستویەتی لەڕێگەی سامانی نەوتەوە هاوپەیمان لەدژی رۆڵی سەرکردایەتی ئەمریکا لە ناوچەکانی رۆژئاوای زەوی کۆبکاتەوە، ئامانجیشی لە بەردەوامیدان بە فرۆشتنی نەوت بە ویلایەتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا بۆ ئەوەبووە، کە پڕۆگرامی سۆشیال و پشتیوانییە داراییە کۆمەڵایەتییەکان بەردەوامی پێبدات. کاراکاس پڕۆژەی دەستپێشخەری (پێترۆکاریب) و (پێترۆسور) ی ئەنجامدا بۆئەوەی پەیوەیستبوونێکی هەرێمایەتی دروستبکات، کە ڕەنگدانەوەی ئەو بەهایانەبێت کە چاڤێز پشتیوانیدەکات، بەڵام دوای پاشەکشەی ئابوری ڤەنزوێلا لە ساڵی 2009ـەوە، ئەو تاکتیکە سەرکەوتنێکی سنورداری هەیە.

لە ساڵی 2010دا، بە پێی راپرسییەك کە لە لایەن (لاتینۆبارۆمێترۆ) ئەنجامدرابوو، گروپێکی قازانجنەویستی شیکردنەوەی سیاسیی چیللیە، ئەوەی ئاشکرا کردوە، کە کاریگەری چاڤێز لە وڵاتانی ئەمریکای لاتین لەماوەی دەیەی رابردودا بەشێوەیەکی زۆر پاشەکشەیکردوە، کە لەناو سەرکردەکانی ئەمریکای لاتیندا لەڕیزبەندی دواهەمیندا دووەمینە. تەنانەت لە بۆلیڤیا و ئەرجەنتین، کە پشتیوانی تەقلیدی

ڕژێمی چاڤێز بوون، سەرۆکەکەی ڤەنزوێلا کەمتر 35%ی پشتیوانی مسۆگەر کردبوو، بەڵام دوای ساڵێك بە پێی ڕاپرسییەکی تر 50%ی دانیشتوانی ڤەنزوێلا پشتیوانییان بۆ دەربڕی بوو.

لە ساڵی 2009دا، زۆرێك لە پڕۆژە پەڕگیرەکانی چاڤێز وەستا بۆ ئەمریکای باشور، کە خۆی دەبینیەوە لەڕەوانەکردنی بۆری نەوت بۆ ئەرجەنتین و سندوقی پشتیوانیی وەبەرهێنانی کیشوەرەکە. حکومەتی ڤەنزوێلا بەیاننامەی فەرمی نەبوو لەبارەی ئەوەی بۆچی ئەو پڕۆژانە وەستاون، بەڵام هاوکات بوون لەگەڵ دۆخی سەختی ئابوری ڤەنزوێلا.

لەماوەی سەرۆکایەتی بوش، دوژمنایەتی ڤەنزوێلا و ئەمریکا بەشێوەیەکی زۆر ئاشکرا دەرکەوت و بەرپرسانی ئەمریکا چاڤێزیان وەکو هەڕەشەیەکی جدی بۆ سەقامگیری ئەمریکای لاتین ناوزەد دەکرد. لە ئەیلولی 2008دا چاڤێز بڕیاریدا باڵیۆزی ئەمریکا لە کاراکاس دەربکات و لەبەرامبەریشدا حکومەتی ئەمریکا بڕیاریدا بە دەرکردنی باڵیۆزی ڤەنزوێلا لە واشنتۆن.

لەدوای هەڵبژاردنی باراك ئۆباما بە سەرۆکی ئەمریکا وادەردەکەوت، کە پەیوەندییەکانیان ئاساییبنەوە. لە لوتکەی ئەمریکاییەکان لە 2009دا، هەردوو وڵاتەکە ڕەزامەندبوون لەسەر ئەوەی پەیوەندییەکانیان لەسەر بنەمای بەرژەوەندی هاوبەش داڕێژنەوە، بەڵام زوو پێکدادانی سیاسی لەنێوان هەردوو حکومەتەکەدا دەستیپێکردەوە، کە لە ساڵی 2010دا پەیوەندییەکانیان گەیشتە دۆخێکی زۆر خراپ و هەردوو وڵات باڵیۆزەکانیان لە وڵاتەکەی تر کشاندەوە. لە حوزەیرانی 2011دا، بەرپرسانی وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا لە کۆبوونەوەیەکی گوێبیستبوونی هاوبەشی ئەنجومەنی نوێنەران و ئەنجومەنی پیران لە کۆنگرێسی ئەمریکا، نیگەرانی خۆیان خستەڕو لەبارەی «پەیوەندییەکانی ڤەنزوێلا لەگەڵ

ئێران.... و پشتیوانی لاوازی ڤەنزوێلا بۆ هەوڵەکانی روبەڕوبوونەوەی تیرۆریزم». لەماوەی چەند ساڵی رابردودا، لەگەڵ پاشەکشەی ئابوری پشتبەستوی بە هەناردەی وزەوە، پێگەی چاڤێز پاشەکشەیەکی گەورەی بەخۆیەوە بینی، وەکو سەرۆکی یەکێتیی ئەمریکای لاتین، سەرچاوەی هەڕەشەی پێشبینیکراو بۆ بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا.

لەگەڵ ئەوەشدا جیاوازییە توندە سیاسییەکانی نێوان ئەمریکا و ڤەنزوێلا رێگرنەبووە لەوەی بازرگانییەکی زۆر لەنێوان هەردوو وڵاتدا هەبێت. بە پێی تۆماری دەزگای هەواڵگری ناوەندی ئەمریکا (CIA) لە ساڵی 2011دا، 40.2%ی هەناردەی ڤەنزوێلا بۆ ئەمریکا بووە و 28.6%ی هاوردەی ڤەنزوێلاش لە ئەمریکاوە بووە. بەوشێوەیە ئەمریکا گەورەترین سەرچاوەی هاوردە و هەناردەی ڤەنزوێلایە.

لە ساڵی 2012دا، ڤەنزوێلا چوارەم گەورەترین دابینکەری نەوتی بیانی بووە بۆ ئەمریکا و بڕی 5.8%ی ئەو نەوتە خاوەی بۆ ئەمریکا دابینکردوە، کە لـەدەرەوە هاوردەیکردوە. جێگەی باسیشە کە کۆمپانیای نەوتی حکومی ڤەنزوێلا (PDVSA)، یەکێك لە لقەکانی، کە لەئەمریکایە، ناوی دەزگـای سیتگۆیە بۆ نەوت (CITGO)، خاوەندارێتی هەمو یاخود نیوەی نۆ پاڵاوگەی نەوتی خاو دەکات لەسەرتاسەری ئەمریکا. بە پێی راپۆرتی فەرمانگەی زانیارییەکانی وزە سەر بە وەزارەتی وزەی ئەمریکا ڤەنزوێلا لە ساڵی 2012دا رۆژانە 879 هەزار بەرمیل نەوتی هەناردەکردوە بۆ ئەمریکا. ئەو ژمارەیە بەراورد بە ساڵی 1997 کەمترە لەکاتێکدا پەیوەندییە بازرگانییەکانی ئەو دوو وڵاتە لە لوتکەدا بوون، ڤەنزوێلا رۆژانە 1.4 ملیۆن بەرمیل نەوتی هەناردەی ئەمریکا دەکرد.

سـەرەڕای گرنگی پەیوەندی بازرگانی ئەمریکا و ڤەنزوێلا و پەیوەندی هاوبەشی بازرگانییان لەسەر بنەمای وزە، هەندێکجار چاڤێز ویستویەتی زیان بە پەیوەندییە ئابورییەکانیان بگەیەنێت بە

مەبەستی بەدەستهێنانی ئەجێندا سیاسییەکانی. لە چەند کاتێکی جیاوازدا، کۆمپانیا ڤەنزوێلییەکان گەمارۆکانی نەتەوە یەکگرتوەکان و ئەمریکایان رەتکردوەتەوە بۆسەر ئێران، بە ئەنجامدانی بازرگانی لەگەڵ ئێران و ئەو بابەتانەی قەدەغەکراوبوون. چاڤێز، بە هەماهەنگی لەگەڵ ئێران، نایجیریا و جەزائیر، لەڕێگەی ئۆپێکەوە کاریکردوە بۆ بەرزکردنەوەی بەردەوامی نرخی نەوت.

تاوەکو کۆچی دوایی چاڤێز پەیوەندییەکانی هەردوو وڵات پێشکەوتنی بەخۆیەوە نەبینی. لە راپۆرتی وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا لەبارەی تیرۆری جیهانی بۆ ساڵی 2012، کە لە ئایاری 2013دا بڵاوکراوەتەوە، نیگەرانی مامناوەندی خۆی دەربڕیوە لەبارەی کردەوە تیرۆریستییەکان لە ئەمریکای لاتین. بۆ ساڵی حەوتەم لەسەر یەك، وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا رایگەیاند ڤەنزوێلا بەتەواوی هەماهەنگی ناکات بە پێی یاسای کۆنترۆڵکردنی هەناردەی چەك، بەهۆی ئەوەی ڤەنزوێلا رەتیکردوەتەوە هیچ رێوشوێنێك بگرێتەبەر بەرامبەر سەرکردە باڵاکانی هێزە چەکدارییە شۆڕشگێڕەکانی کۆڵۆمبی یاخود ناسراو بە بزوتنەوەی فارك، کە لە ڤەنزوێلان. بەپێی راپۆرتەکە «زانیاری و راپۆرتی پشتڕاستکراو هەیە، کە حزبوڵڵای لوبنانی لە ڤەنزوێلا پارە کۆدەکاتەوە و پشتیوانی دارایی بۆخۆی دروستدەکات». هەروەها راپۆرتەکە ئاماژە بەوە دەدات کە ڤەنزوێلا هێشتا بەردەوامە لە پەیوەندییە دارایی و بازرگانییەکانی لەگەڵ ئێران.

پێشکەوتنی پەیوەندییەکانی ئێران و ڤەنزوێلا

پەیوەندییەکانی ئێران و ڤەنزوێلا دەگەڕێتەوە بۆ رۆڵی هاوبەشی هەردوو وڵات، لە دامەزراندنی رێکخراوی دەوڵەتانی هەناردەکاری نەوت (ئۆپێك) لە ساڵی 1960دا. هەردوو وڵاتەکە لەیەکتر نزیکبوونەوە بەهۆی «سیاسەتی نەوتییانەوە»، ئەندامێتییان لە رێکخراوێکدا، کە

هێزە ڕۆژئاواییەکان تێیدا ئەندام نەبوون. دوای هەڵگیرسانی شۆڕشی ئیسلامیی پەیوەندییەکانی نێوانیان گۆڕانکاری بەسەردا هات، حکومەتی ڤەنزوێلا پەیوەندییەکی بەهێزی هەبوو لەگەڵ شای لەسەر کارلادراو، تاوەکو ئەیلولی 2000 پەیوەندییەکانیان لە سوڕی متبوون و لەدۆخێکی ساردا بوو. لەماوەی ئەو ساڵەدا، محەمەد خاتەمی سەرۆکی ئێران وەکو یەکەم سەرۆکی ئێران لەدوای شۆڕشی 1979، سەردانی کاراکاسی کرد. ئەو سەردانە پەیوەندییەکانی ئێران و ڤەنزوێلای زۆر نزیککردەوە، دوای ئەو دیدارە بەشێوەیەکی بەردەوام شاندی دیبلۆماتی کۆماری ئیسلامیی و ڤەنزوێلا سەردانی یەکترییان دەکرد.

مەحمود ئەحمەدی نەژاد کە لە ساڵی 2005دا وەکو سەرۆك کۆماری ئێران هەڵبژێردرا، زۆر نزیکبووەوە لە چاڤێز. پەیوەندییەکانی ئێران و ڤەنزوێلا توندوتۆڵبوونەوە و زیاتر چاویان لەسەر ڕوبەڕوبوونەوەی ڕۆڵی سەرکردایەتی نێودەوڵەتی ئەمریکا بوو. ئەحمەدی نەژاد و چاڤێز بە هاوبەشی ڕەخنەیان لە ویلایەتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا دەگرت و پەیوەندییەکانی نێوانیان وەکو نمونەیەك ناوزەددەکرد بۆ سیستمێکی نوێی جیهانی. چاڤێز لەسەردانێکی فەرمیدا بۆ کۆماری ئیسلامیی ئێران، لە کۆنفرانسێکی ڕۆژنامەنوسیدا ڕایگەیاند وڵاتەکەی و ئێران «بە هەڵوێستی یەکگرتویان ئیمپریالیزمی ئەمریکای باکور تێکدەشکێنن». ئەحمەدی نەژاد لەسەردانێکیدا بۆ ڤەنزوێلا لە ساڵی 2009دا، چاڤێزی بە «ئەو برایەی وەکو چیایەك خۆڕاگرە بەرامبەر بە نیازەکانی ئیمپریالیزم و کۆلۆنیالیزم» ناوزەدکرد.

تەنانەت لەدوای کۆچی دوایی چاڤێز پەیوەندییەکانی نێوان هەردوو وڵات بەهێزبوون، بە وتەی فەرماندەی هێزی ئاسمانی دۆوگلاس فرەیسەر، فەرماندەی گشتی سوپای ئەمریکا لە باشوری ئەمریکا، پەیوەندییەکانی نێوان هەردوو وڵات بنیاتنراوە لەسەر بنەمای «بەرژەوەندی هاوبەش، بۆ نمونە دەستڕاگەیشتن بە توانای تەکنەلۆژی

و نەوتیی، خۆبەدورگرتن لە پەراوێزبوونی نێودەوڵەتی». سەرەڕای ئەو پەیوەندییە، فەرماندە فرەیسەر وایدەبینێت، کە بەرژەوەندییەکانی ئێران لەناوچەکەدا بەشێوەیەکی بنەڕەتی دیبلۆماتی و بازرگانین، «هەستی بە زیادبوونی ئامادەیی سەربازی ئێران نەکردوە لەناوچەکەدا». هێشتا ڤەنزوێلا وەکو جومگەی سەرەکی ئێران وایە بۆ پەیوەستبوونی سیاسی لەگەڵ ئەمریکای لاتین. ئەو پەیوەندییە لەڕێگەی هاوپەیمانێتی بۆلیڤیاری ئەمریکای لاتینی (ئالبا) کراوەتە پەیوەندییەکی دامەزراوەیی، کە هێزە چەپڕەوەکانی تێدا کۆکراوەتەوە، ڤەنزوێلا و کوبا دایانمەزراندوە، ئێران ئەندامی چاودێرە تێیدا.

پەیوەندییە ئابورییەکانی ئێران و ڤەنزوێلا بەشێوەیەکی بنەڕەتی خۆی لە هەماهەنگی وزەدا دەبینێتەوە، بەڵام لە بوارەکانی تریشدا هەماهەنگی جدیان هەیە. ئەو دوو وڵاتەی ئەندامی ئۆپێك لە ساڵی 2007دا کارگەیەکی هاوبەشی پترۆکیمیایی و لە ساڵی 2009دا کۆمپانیایەکی نەوتیان دروستکرد بەناوی بێنرۆگ (Beniroug). ئێران کارگەی گوللە، بەستنی پارچەی ئامادەی ئۆتۆمبێل، چیمەنتۆ و چەند وەربەرهێنانێکی تری لە ڤەنزوێلا ئەنجامدا، لەبواری بنیاتنان لەکەرتی نیشتەجێبوون یارمەتی ڤەنزوێلای دا بەهۆی کەمی شوێنی نیشتەجێبوون لەو وڵاتە. سەرەڕای ئەو پەیوەستییە سیاسی و ئابورییە بەهێزانەی لەنێوان ئەو دو وڵاتەدا هەن، ڤەنزوێلا پێنجەم گەورەترین هاوبەشی بازرگانی ئێرانە لەئەمریکای لاتین، دوای بەرازیل و ئەرجەنتین دێت کە ئێران لەگەڵ ئەو دو وڵاتەدا پەیوەندییەکانی لەگەڵیاندا بەوشێوەیە دۆستانە نییە.

ئێران و ڤەنزوێلا هەماهەنگی بەهێزی سەربازیشیان لەنێواندا هەیە. لە ساڵی 2006ـەوە، بەشێك لە فەرماندەکانی سوپای ئێران پەیوەندییانکردوە بە دامەزراوە سەربازییەکانی ڤەنزوێلا، کە پشتیوانی و مەشق و راهێنانیان پێکردون. بە پێی وتەی دەیڤد مایەرس، پرۆفیسۆری زانستە سیاسییەکان لە زانکۆی ویلایەتی پێنسلڤانیا،

بەهۆی کاریگەری ئێرانەوە، ڤەنزوێلا سوپاکەی لەسەر بنەمایەکی نابەرابەر (ئەسیمێتری) ڕێکخستوەتەوە، کە شێوازێکی شەڕکردنی گونجاوە بۆ هێزێکی باڵادەستتری تەقلیدی، هاوشێوەی ئەمریکا.

ڤەنزوێلا سەرەڕای ئەوەی وەکو ناوەندی لەخۆگرتنی سیاسەتی ئێران لەناوچەکەدا کاریکردوە، بەهەمانشێوە خاڵی گوێزەرەوەی چەك و تەکنەلۆژیاکانی تر بووە بۆ ئێران، کە بەهۆی گەمارۆکانی نەتەوە یەکگرتوەکانەوە لێی قەدەغەکراون. لەنێوان ساڵانی 2005 بۆ 2010، ڤەنزوێلا بەبڕی نزیکەی 12 بۆ 15 ملیار دۆلار چەکی لە روسیا و چین کڕی. لەکاتێکدا هەردوو ئەندامە هەمیشەییەکەی ئەنجومەنی ئاسایش پەیمانی ئەوەیان دا، کە چیتر چەك بە کۆماری ئیسلامیی ئێران نەفرۆشن، تاوەکو ئێستا هیچ بەڵگەیەك دەرنەکەوتوە، کە ئێران هیچ چەکێکی لەو ڕێگەیەوە دەستکەوتبێت، بەرپرسانی ئەمریکا ترسی ئەوەیان هەیە، کە ڤەنزوێلا رۆڵی لایەنی سێیەمی بۆ فرۆشیارەکان گێڕابێت تاوەکو خۆیان دەربازبکەن لەسزای گەمارۆ ئابورییەکان.

بە پێی زانیارییەکان فەیلەقی قـودس لە ڤەنزوێلا رۆڵێکی راوێژکارییانە دەگێڕێت. فەیلەقی قودس ئەزمونێکی زۆری هەیە لە ئەنجامدانی شەڕی نابەرابەر و لەماوەی دەیەی رابردودا چاودێری سوپای ئەمریکای کردوە لەو دوو جەنگەی ئەنجامیداوە. ڤەنزوێلا مێژویەکی لاوازی هەیە لە مەشق و راهێنانی سەربازی، لەگەڵ ئەوەشدا ئەو سەربازە خاوەن ئەزمونانە پشتیوانییەکی بەهێزی ڤەنزوێلا دەبن ئەگەر بچێتە جەنگێکی سنوردارەوە لە ناوچەکەدا.

پەیوەندییە سەربازییەکانی هەردوو وڵات بەهێزتربوو بەهۆی پابەندبوونی فەرمییان بۆ هاوهەڵوێستی روبەڕوبوونەوەی هەر دەستدرێژییەکی پێشبینیکراوی ڕۆژئاوا. لە سەردانێکیدا بۆ کاراکاس لە ساڵی 2009دا، مستەفا محەمەد نەجار وەزیری بەرگری ئێران ئامادەیی دەربڕی بۆ «پشتیوانی تەواوی ڤەنزوێلا بۆ پێشخستنی توانای بەرگری

سەربازی لەچوارچێوەی ڕێککەوتنی هاوبەشی بەرگری». هەروەها لە حوزەیرانی 2012 دا، چاڤێز دروستکردنی فڕۆکەیەکی بێفڕۆکەوانی ڕاگەیاند کە لە ڤەنزوێلا دروستکراوە بە تەکنەلۆژیا و پارچەی ئێرانی.

بە پێی وەزارەتــی خەزێنەی ئەمریکا، ڤەنزوێلا بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ یارمەتی ئێران دەدات لە پشتیوانیکردنی حزبوڵڵای لوبنانی. لە 2008دا، ئادام سزوبین، بەڕێوەبەری کۆنترۆڵکردنی کەلوپەلە دەرەکییەکان، حکومەتی ڤەنزوێلای تۆمەتبارکرد بە «دامەزراندن و ڕێکخستنی ناوچەیەکی سەلامەت بۆ یارمەتیدەران و هاوکارانی دارایی حزبوڵڵا».

سەرچاوەی هێزی پەیوەندییەکانی ڤەنزوێلا و ئێران بەشێوەیەکی سەرەکی دەگەڕێتەوە بۆ کەسایەتی چاڤێز و ئەحمەددی نەژاد. کۆچی دوایی هۆگۆ چاڤێز و دورکەوتنەوەی مەحمود ئەحمەددی نەژاد لە پۆستەکەی، دەکرێت گۆڕانکاری لەپەیوەندییەکانیاندا دروستبکات، هەرچەندە کۆچی دوایی هۆگۆ چاڤێز هێشتا کاریگەری نەبووە لەسەر گۆڕانکاری لە سیاسەتی دەرەوەی ڤەنزوێلا. لەگەڵ ئەوەشدا، لەکاتێکدا سەرۆك ڕۆحانی کە زیاتر «میانڕەوە» پۆستی سەرۆکایەتی بەدەستهێنا، دەبێت چاوەڕێبکەین کە چ دەرەنجامێکی دەبێت لەسەر سیاسەتی دەرەوەی ئێران. تاوەکو تەموزی 2013، پەیوەندییەکانی نێوان سەرۆکی هەردوو وڵات سنورداربوو بۆ گۆڕینەوەی بەیاننامە، کە ڤەنزوێلا پێشوازی گەرمی لە هەڵبژاردنی ڕۆحانی کرد و داوای «بەهێزکردنی پەیوەندییە دۆستانەکانیان» دا لە داهاتودا.

نزیکبوونەوەی ڤەنزوێلا بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ گەمارۆ ئابوریەکانی سەر ئێران: ڕەتکردنەوەی دیبلۆماتی و کردارەکی

حکومەتی ڤەنزوێلا بڕیارەکەی نەتەوە یەکگرتوەکان بۆ گەمارۆ خستنە سەر پڕۆگرامی ناوکیی ئێران و بڕیارە تاکلایەنەکانی ڕەتکردەوە،

بەشێوەی دیبلۆماتی و نهێنی هەوڵی خۆی خستەگەڕ بۆ لاوازکردنی کاریگەری ئەو بڕیارانە. لەدوای بڕیاری 1929ی ئەنجومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتوەکان، کە سەختترین گەڕی گەمارۆ ئابورییەکانی نەتەوە یەکگرتوەکان بوون لەسەر ئێران تاوەکو ئێستا، ڤەنزوێلا بە بەیاننامەیەك بڕیارەکەی رەتکردەوەو بە «هێرشێکی دوبارە بۆسەر سەروەری ئێران» وەسفی کردبوو.

لە بەیاننامەکەدا هاتوە ڤەنزوێلا پەیمان دەدات بە «بەخشینی پشتیوانی بێسنور بۆ خواستە یاساییەکانی» ئێران بۆ بەکارهێنانی پڕۆگرامی ناوکی بەشێوەیەکی ئاشتیانە. دوای چەند مانگێك، لە تشرینی یەکەمی 2010دا، سەرۆك چاڤێز پەیمانیدا بەوەی وڵاتەکەی «لەهەر دۆخ و بە هەر مەرجێك بێت پشتیوانی ئێران دەکات». لەسەردانێکی ئەحمەدی نەژاد سەرۆکی ئێران بۆ ڤەنزوێلا لە کانونی دووەمی 2012دا، سەرۆك چاڤێز رایگەیاند گەمارۆ ئابورییەکان بۆسەر ئێران «شێتبوونی ئیمپریالیزمە، کە بۆماوەیەکی زۆر دەبێت بەدیمان نەکردوە».

لەم دواییانەدا، ویلایەتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا ژمارەیەك لە گەمارۆی تاکلایەنانەی خستە سەر ئێران، کە بەشێوەیەکی کاریگەر رێگری لێبکات تاوەکو نەگات بە سیستمی نێودەوڵەتیی بانکیی. بە پێی بڕیاری 13645، کە لە حوزەیرانی 2013دا واژوکرا، تێیدا هاتوە کە هەر دامەزراوەیەکی دارایی نێودەوڵەتی بازرگانی لە ئێران بکات یاخود بڕێکی زۆر لە ریاڵی ئێرانی لەلابێت، ئەوا مافی بازرگانیکردنی لە ویلایەتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا پێنادرێت، بەڵام وادەرناکەوێت، کە لەئێستادا هیچ بانکێکی ڤەنزوێلی بە دراوی ریاڵی ئێرانی مامەڵە بکات.

وتارە حەماسییەکانی چاڤێز هاوکۆك بوون لەگەڵ پشتیوانی ئێران بۆ کۆمپانیای نەوتیی نیشتمانی ڤەنزوێلا. بە پێی راپۆرتێکی

ڕۆیتەرز سەرەڕای ئەوەی گەمارۆ ئابورییەکانی نەتەوە یەکگرتوەکان ڕێگریدەکرد لە فرۆشتنی بەنزین بە ئێران، «کۆمپانیای نیشتمانی ڤەنزوێلا بەلایەنی کەمەوە دوو کارگۆی بەنزینی بەخشیوە بە ئێران لەنێوان کانونی یەکەمی 2010 بۆ ئازاری 2011، کە بایی 50 ملیۆن دۆلار دەبێت».

لە ئایاری 2011دا ئەمریکا لەکاردانەوەی ئەو کارەدا ڕێگریکرد لە کۆمپانیای نیشتمانی نەوتی ڤەنزوێلا بۆ بەشداریکردن لە هەر گرێبەستێکی حکومی و دارایی ئەمریکا، بەڵام بەهۆی ئەوەی ئەو سزایانە کاریگەری نەبوو لەسەر چالاکییەکانی کۆمپانیای نەوتیی سیتگۆ، کە وەکو لقێکی کۆمپانیای نیشتمانی ڤەنزوێلا بوو لە ئەمریکا، ڕێگری لە ڤەنزوێلا نەکرد لەوەی نەوت هەناردەبکات بۆ ئەمریکا، تاڕادەیەکی زۆر ڕێوشوێنەکانی ئەمریکا وەکو ڕێوشوێنی ڕەمزی تەماشا دەکران. لە ئایاری 2011دا، وەزارەتـی دەرەوەی ئەمریکا گەمارۆی خستەسەر پیشەسازی سەربازی ڤەنزوێلا ئەمەش بە پێی یاسای ڕێگریکردن لە بڵاوبوونەوەی چەکی ناوکی لە ئێران و کۆریای باکور و سوریا. ئەو گەمارۆیانە کە لە بنەڕەتدا لە ئابی 2008ـەوە دەستیانپێکرد، ڕێگریدەکرد لە حکومەتی ئەمریکا کە بازرگانی بکات لەگەڵ هەر کۆمپانیایەك کە گەمارۆی ئابوری خراوەتەسەر.

لە شوباتی 2013دا، هەمان یاسا بەکارهێنرا بۆ گەمارۆ خستنەسەر کۆمپانیاکانی چەکی کەرتی تایبەتی ڤەنزوێلی، وەکو کۆمپانیای ڤەنزوێلی پیشەسازی سەربازی (CAVIM)، چونکە «کەرەستەو تەکنەلۆژیا قەدەغەکراوەکانیان گواستوەتەوە یاخود وەرگرتوە لە ئێران و کۆریای باکور و سوریا.. یاخود ئەو پێویستی و تەکنەلۆژیانەیان گواستوەتەوەو وەرگرتوە، کە لە لیستی قەدەغەکراوەکاندا نین، بەڵام دەکرێت سودیان لێوەربگیرێت بۆ چەکی کۆمەڵکوژ یاخود پڕۆگرامەکانی موشەکی کروز و موشەکە کیشوەربڕەکان.

کاردانەوەکان لەدژی گەمارۆ ئابوورییەکانی ئەمریکا بۆسەر ئێران فرەچەشن بوون بەمشێوەیە:

• لە ئازاری 2012دا، باڵیۆزی ئێران لە کوبا، عەلی چێگانی، راگەیاند «لەئەمڕۆدا دەتوانین زۆر بە رونی ببینین، کە ئەمریکا شکستیهێناوە، چونکە ئێران بەشێوەیەکی خێرا پەیوەندیی دۆستانەی لەگەڵ حکومەتەکانی ئەمریکای لاتین بنیاتناوە».

• هەروەها لە ئـازاری 2012دا، جۆ بایدن جێگری سەرۆکی ئەمریکا لە کەناڵی (CNN)ی ئیسپانی رایگەیاند ئێران توانای ئەوەی نەبووە، کە بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا بخاتە مەترسییەوە بەهۆی دەستتێوەردانەکانی لە ئەمریکای لاتین. «ئێمە توانای تەواومان هەیە کە رێگە نەدەین ئەوە روبدات».

• لە شوباتی 2012دا، بەڕێوەبەری دەزگای هەواڵگری نیشتمانی ئەمریکا بە لیژنەی کاروباری دەرەوەی ئەنجومەنی نوێنەرانی ئەمریکای راگەیاند، بەرپرسانی ئێران «خواستی زیاتریان هەیە بۆ ئەنجامدانی هێرشێك لە ویلایەتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا» بە بەکارهێنانی تواناو سەرچاوەکانیان لە ئەمریکای لاتین.

• لە کانوونی دووەمـی 2012دا، ڤیکتۆریا نولاند وتەبێژی وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا لەبارەی دواهەمین سەردانی ئەحمەدی نەژاد سەرۆکی ئێران بۆ ئەمریکای لاتین وتی «لەکاتێکدا رژێمی ئێران هەست بە زیادبوونی فشارەکان دەکات، هەڵوەدایە بەدوای دۆزینەوەی دۆست و لەئێستادا شکستدەهێنێت لە هەندێك ناوچەی نامۆ لە دۆزینەوەی دۆستی نوێ. ئێمە بەڕونی بەو و وڵاتانی ناوچەکە و تەواوی جیهان دەڵێین ئێستا کاتی ئەوە نییە پەیوەندییەکان لەگەڵ ئێراندا بەهێزبکرێت، ئیتر پەیوەندی ئەمنی یاخود پەیوەندی ئابوری بێت.

تەنگژەکانی ئەم دواییە لە پەیوەندییەکانی نێوان ئەمریکا

و ڤەنزوێلا لەبارەی ئێرانەوە زۆربــەی کات مشتومڕی توندی لێکەوتوەتەوە زیاتر لەوەی لە واقیعدا ڕەنگیدابێتەوە. سەختی گەمارۆ ئابورییەکانی ئێران بۆسەر کاراکاس بەهۆی پێویستی ئەمریکاوە بە نەوتی ڤەنزوێلا سنورداربوون: ڤەنزوێلا پشتدەبەستێت بە بازاڕی ئەمریکا. چاڤێز لەوەڵامی ئەوەدا لە ئەکاونتی تویتەرەکەی خۆیەوە نوسیویەتی: «گەمارۆ ئابورییەکان بۆسەر خاکی بۆلیڤیای باپیران، لە لایەن ئیمپریالیستی بیانییەوەیە؟ باشە، بەخێربێیت جەنابی ئۆباما، لەبیرتنەچێت ئێمە نەوەکانی (سیمۆن) بۆلیڤارین». سەرەڕای توڕەیی ئاشکرای سەرۆك، رافایل رامیرێز وەزیری نەوتی ڤەنزوێلا، لە وتارێکدا لەسەر تەلەفزیۆن بە ئاشکرا رایگەیاند کۆمپانیای نەوتی نیشتمانی وڵاتەکەیان کارگۆی نەوتی بۆ ئەمریکا رەوانەکردوە تاوەکو لەوێ بەتاڵبکرێنەوە.

ڤەنزوێلا هاریکاری ئێرانی کردوە لە پەیوەستبوونی بە سیستمی دارایــی نێودەوڵەتییەوە. ڤەنزوێلا رێگەیدا بە کردنەوەی بنکەی سەرەکی بانکی دیبارتۆڵۆی نێودەوڵەتی (Banco Internationals de DeBartolo) لە کاراکاس کە ئێران خاوەندارێتی دەکات. ئەو بانکەش یەکێکە لە لقەکانی «بانکی گەشەپێدانی هەناردەی ئێران»، هەردوو دامەزراوەکە بەرپرسیارن لە پشتیوانی دارایی و راوێژکاریکردن لەگەڵ وەزارەتی بەرگری ئێران و بەڕێوەبەرایەتی لۆجیستی و پڕچەککردنی هێزە سەربازییەکان، کە لەپەیوەندیدابوون بۆ گەشەپێدانی پڕۆگرامی ناوکیی ئێران. لە 2008دا، بانکی دیبارتۆڵۆی نێودەوڵەتی خرایە لیستی تایبەتی نیشتمانی قەدەغەکراوەکان، لەلایەن وەزارەتی خەزێنەی ئەمریکا. ئەمریکا سامانی ئەو بانکەی بلۆککرد و رێگریلێکرد لەوەی هەر چالاکییەکی بازرگانی لەگەڵ کۆمپانیا ئەمریکییەکان ئەنجامبدات.

ئێران لە دامەزراوەکانی تری دارایی ڤەنزوێلا سودمەندبووە، دیارتریشیان «بانکی ڤەنزوێلی ئێرانی هاوبەش»، کە لە بنەڕەتدا وەکو

بانکێکی وەبەرهێنانی هاوبەشی هەردوو وڵات دامەزرێنرا. لەکاتێکدا بانکی ڤەنزوێلی ئێرانی هاوبەش بەردەوام نییە لە پەیوەندییەکانی لەگەڵ ڤەنزوێلا، بەڵکو وەکو دامەزراوەیەکی بریکاری بانکی گەشەپێدانی هەناردەی ئێران مایەوە. بانکی ڤەنزوێلی ئێرانی هاوبەش دەستیکرد بە جێبەجێکردنی رێککەوتننامەکانی هەناردەی دەرەوە بۆ بانکی گەشەپێدانی هەناردەی ئێران، هەروەها ملیۆنان دۆلاری لە بانکی کولونی چینییەوە (کە لە تەموزی 2012ـەوە گەمارۆی خرایەسەر) بۆ بانکی گەشەپێدانی هەناردەی ئێران رەوانەکرد.

ئەمریکا نیگەرانە لەبارەی ئەو کارگۆ و گەشتیارانەی گەشتدەکەن لەنێوان ئێران، ڤەنزوێلا و سوریا لەرێگەی هێڵی ئاسمانی ڤەنزوێلی کۆنڤیاسا (Conviasa). هەرچەندە گەشتی هەفتانەی نێوان کاراکاس، تاران و دیمەشق، کە بە گەشتێکی بازرگانی ناوزەد دەکرێت، بەڵام بەپێی راپۆرتێکی فۆکس نیوز گەشتیاران بەشێوەیەکی تایبەت لەلایەن حکومەتەکانی ڤەنزوێلا و ئێرانەوە دەپشکنرێن و رێوشوێنەکانی گەشتکردن لە هەمو گەشتەکانی تری کۆنڤیاسا جیاوازن.

گومانی مەترسیدار هەیە لەبارەی شێوازی ئەو گەشتانەوە لەکاتێکدا چاودێری و بەدواداچوون ناکرێت بۆ پاسپۆرت و گەشتەکانیان و تۆماری کارگۆیان ئاشکرا ناکرێت. دەزگا هەواڵگرییەکانی ئەمریکا و وڵاتانی تر لەوبڕوایەدان، کە دەکرێت گەشتەکانی کۆنڤیاسا بۆ گواستنەوەی تیرۆریستانی پشتیوانکراو لەلایەن ئێران و پێداویستییە سەربازییەکان بەکاربهێنرێت لەلایەن هەرسێ پایتەختەکەوە. بە پێی راپۆرتەکان عەبدولقادر، کە هاونیشتمانییەکی غویانابیە هەوڵیدا کۆگای پیترۆلی فڕۆکەخانەی نێودەوڵەتی جۆن ئێف کنێدی بتەقێنێتەوە لە نیویۆرك، پلانی ئەوەی هەبوو، کە لەڕێگەی هێڵی ئاسمانی کۆنڤیاساوە لە ڤەنزوێلاوە گەشت بۆ ئێران بکات بەر لەوەی لە ترینیداد دەستگیربکرێت.

گەشتە تۆمارنەکراوەکان لەوانەیە کاریگەری باشی هەبێت

لەسەر توانای ئێران بۆ بەرهەمهێنانی چەکی ناوکی چونکە بەپێی قەبڵاندنەکان ڤەنزوێلا نزیکەی 50.000 تۆن یۆرانیۆمی خاوی هەیە. لەڕابردودا، ئێران بەشێوەیەکی کاریگەر یارمەتیدەری ڤەنزوێلا بووە لە وەرگرتنی بەشێکی زۆر لەو ماددانە، کە لەناوخۆدا کورتهێنانی هەبووە و پێویستی پێی بووە. لەکاتێکدا کە زەحمەتە لەڕێگەی گەشتی ئاسمانییەوە ئەو مادانە بگوازرێنەوە، بەتایبەت لەڕێگەی فڕۆکەی بازرگانی، بەڵام دەکرێت ئەو فڕۆکە و گەشتانە بەکارهێنرابن بۆ گواستنەوەی تەکنەلۆژیا و زانیارییە گرنگەکان، کە لە پێکهاتە و مادەکان پێویستترن.

وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا نیگەرانی خۆی خستوەتەڕو لەبارەی کۆنترۆڵی روکەشی گەشتیاری و گواستنەوەی پێداویستییەکان لەڕێگەی ئەو گەشتانەوە. بە پێی کۆبوونەوەیەکی گوێبیستبوونی کۆنگرێسی ئەمریکا، گەشتی هەفتانەی نێوان ئێران و ڤەنزوێلا لە ئەیلولی 2010ـەوە تاڕادەیەکی زۆر کەمیکردوە، بە پێی گەڕان لە ماڵپەری هێڵی ئاسمانی ئێران و هێڵی ماهان و کۆمپانیای هێڵی ئاسمانی ڤەنزوێلا کۆنڤیاسا، ئاماژەی ئەوە دەدەن کە لەئێستادا گەشتی راستەوخۆ لەنێوان هەردوو وڵاتدا بوونی نییە. هەروەها ئێران سودمەندییەکی رێژەیی هەیە لەزۆر بواری تردا، کە پشتیوانی لە ئابوری ڤەنزوێلای کردوە، بەتایبەت کە لەسەردەمی سەرۆك چاڤێز زۆر پشتگوێخرا. گرنگترین کەرتیش کەرتی نیشتەجێکردن بووە، کە لە ڤەنزوێلا زۆر کەم بووە. کۆمپانیاکانی ئێران خانوی نوێیان لەناوچە هەژارنشینەکانی کاراکاس و شارە گەورەکانی تری ئەو وڵاتە بنیاتناوە. هەروەها ئێران و ڤەنزوێلا دەکرا سودمەندبن لە ئاڵوگۆڕی ئەزمون لەبواری دەرهێنانی نەوت، بەڵام تاوەکو ئێستا هیچ یەك لەو وڵاتانە بەشێوەیەکی ئاشکرا باسیان لەو هەوڵانە نەکردوە.

بە کورتی، شەڕە قسەی ڤەنزوێلا و ئێران لەگەڵ ئەمریکادا بەردەوامدەبێت -پێشبینیدەکرێت، کە بەوشێوەیە بەردەوامبێت

ئەگەر سـەرۆك مـادورۆ بەردەوامبێت لە هەڵوێستی دژی ئەمریکا وەکو سەرۆکی پێشو-، بەڵام راستییە ئابورییەکان و لاوازی پەیوەندی سیاسی ئەو وڵاتانە لەسەر بنەمای پەیوەندی سـەرۆکـەکـان، هـەڕەشـەی هاوپەیمانێتییە ستراتیژییەکەیان لاوازدەکات بۆسەر ویلایەتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا. هەرچەندە ڤەنزوێلا دەرگایەك دەکاتەوە بەڕوی ئێراندا بۆ نیوەی هەسارەی رۆژئاوا، بەڵام لەو ناوچەیەدا پشتیوانییەکی جەماوەری سنوردار بۆ تاران هەیە، ڤەنزوێلا دەروازەی ستراتیژی بۆ ئێران ناکاتەوە تاوەکو نیگەرانی بۆ ویلایەتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا دروستبکات.

وڵاتانی تری هاوپەیمانێتی ئەلبا: ئیکوادۆر، بۆلیڤیا و نیکاراگوا

هـاوشـێـوەی پەیوەندییەکانی ئـێـران لـەگـەڵ ڤەنزوێلا، پەیوەندییەکانی ئێران لەگەڵ وڵاتانی تری (هاوپەیمانێتی بۆلیڤاری بۆ گەلی ئەمریکای لاتین) ناسراو بە (ئالبا)، وەکو هەریەکە لە وڵاتانی ئیکوادۆر، بۆلیڤیا و نیکاراگوا لەسەر بنەمای رەتکردنەوەی هاوبەشی ئایدیۆلۆژی سیستمی نێودەوڵەتی بە گشتی و بە تایبەت سەرکردایەتی ئەمریکا، بەڵام بە پێچەوانەی ڤەنزوێلاوە، ئیکوادۆر و بۆلیڤیا و نیکاراگوا سەرچاوەی گەورەیان و کاریگەری هەرێمایەتییان نییە. لاوازی توانا زانستیی و سەرچاوە سروشتی و سیستمی بانکی ئەو وڵاتانە کەمتر مایەی سومەندی ئێران بووە بۆ خۆڕزگارکردن لە گەمارۆکان و بەدەستهێنانی پێویستییە تەکنەلۆژییەکان و چەك، بەوهۆیەشەوە تاڕادەیەکی زۆر پشتبەستنی زیاتر لە پەیوەندییە ئابورییەکان ئەوە روندەکاتەوە، کە بۆچی وەبەرهێنان و پەیمانە بازرگانییەکان بەرهەمی واقعییان نەبووە.

وادەردەکەوێت، کە ئێران پەیوەندییەکانی لەگەڵ ئەو وڵاتە هەژارانەی ئەمریکای لاتین بەکاربهێنێت بۆ دروستکردنی تۆڕێك لەو

ناوچەیەدا بۆ ئەوەی بەرپەرچی فشارە دیبلۆماتی و ئابورییەکانی ئەمریکا بداتەوە، پێدەچێت کاربکات لەسەر بنیادنانی پێگەی هەواڵگری و هێزە نیمچە سەربازییەکانی لەو ناوچەیەی زەویدا. تاوەکو ئێستا زۆرێـك لە «یاداشتەکانی لێکتێگەیشتنی» ئێران لەگەڵ ئەو وڵاتانەدا چەند پرۆژەیەکی راستەقینەی لێکەوتوەتەوە. وادەردەکەوێت کۆماری ئیسلامیی ئێران ئامانجە ستراتیژییەکانی خۆی بەدیبهێنێت بە دابینکردنی پشتیوانییەکی سنوردار بۆ ئەو وڵاتە هەژارانەی ئەو ناوچەیەی تری جیهان.

ئیکوادۆر

ئیکوادۆر نەك تەنها بەهۆی ئێرانەوە، بەڵکو بەهۆی چەندین بابەتی ترەوە مێژویەکی هەیە لە بەرەنگاربوونەوەی ئەمریکا. لە 2012دا، مافی پەنابەرێتییان بەخشی بە جولیان ئەسانج، دامەزرێنەری ویکیلیکس، کە بەهۆی بڵاوکردنەوەی نهێنییەکانی حکومەتەوە لە لایەن ویلایەتە یەکگرتوەکانی ئەمریکاوە روبەڕوی دادگاییکردن دەبـوویـەوە. لە حوزەیرانی 2013دا، ئیکوادۆر یەکێك بوو لەو شوێنانەی پێشبینیدەکرا کە ئێدوارد سنۆودن روی تێبکات، سنۆودن کارمەندی پێشوی دەزگای ئاسایشی نیشتمانی ئەمریکا بوو، کۆمەڵێك نهێنی ئەو دەزگایەی ئاشکرا کردبوو. ئیکوادۆر رایگەیاند، رێککەوتننامەی بازرگانی لەگەڵ ئەمریکا نوێ ناکاتەوە، رێککەوتننامەکەی بە «هۆکارێکی نوێ بۆ نیگەرانکردن و هەلقۆستنەوە» ناوزەدکرد، بەو هۆیەشەوە هەژمونی ئەمریکای بەسەر ئیکوادۆردا لاوازکرد.

هــەروەکــو ڤــەنـزوێـلا، ئـیـکـوادۆریـش وایـدەبـیـنـێـت کە پەیوەندییەکانی لەگەڵ ئێراندا دەبێتە مایەی بەرەنگاربوونەوەی

ئەمریکا بە بێئەوەی کاردانەوەی گەورەی لێبکەوێتەوە لەلایەن ئەمریکاوە. دۆستایەتی ئێران و ئیکوادۆر کاریگەربوو بەپەیوەندی تایبەتی رافائێل کۆڕێیا سەرۆکی ئیکوادۆر و ئەحمەدی نەژاد سەرۆکی ئێران بەهەمانشێوە سەرۆکایەتی هۆگۆ چاڤێز سەرۆکی ڤەنزوێلا. هەرچەندە کۆچی دوایی هۆگۆ چاڤێز و کۆتاییهاتنی ماوەی سەرۆکایەتی ئەحمەدی نەژاد دەکرێت کاریگەری لەسەر پەیوەندییەکانیان هەبێت، بەڵام هێشتا رون نییە.

کۆڕێیا تاوەکو ئێستا بەردەوامبووە لەپشتیوانییەکانی بۆ ئێران. بەپێی دەزگای راگەیاندنی سەرۆکایەتی ئێران، لە ئەیلولی 2010دا، ریکاردۆ پاتینۆ وەزیری دەرەوەی ئیکوادۆر بە سەرۆک ئەحمەدی نەژادی وتوە وڵاتەکەی «رێزێکی تایبەتی هەیە بۆ ئێران و داوای هەماهەنگی زیاتر لەنێوان هەردوو وڵاتدا دەکات لەهەمو بوارەکاندا». وادەردەکەوێت تاوەکو کۆڕێیا لە دەسەڵاتدا بێت، یاخود کەسێکی هاوشێوەی ئەو ئایدیۆلۆژیای پۆپۆلیستی و دژە رۆژئاوای هەبێت، پەیوەندییەکانی نێوان هەردوو وڵات بەردەوامبێت و بەهێزتربێت.

سەرۆک کۆڕێیا 25 رێککەوتننامەی هاوبەشی لەگەڵ ئێراندا واژوکرد لەساڵی 2008دا بەمەبەستی بەدیهێنانی رێککەوتنی ئابوری و بازرگانی و پشتیوانیکردنی پڕۆژە مەدەنییەکان، کە وڵاتەکەی زۆر پێویستی پێی بوو. لە کۆتاییەکانی 2009دا، ئیکوادۆر ناچاربوو دەستبکات بە چاککردنی کەرتی وزەی وڵاتەکەی و داوای قەرزی کرد بۆ پڕۆژەکانی کەرتی بەرهەمهێنانی کارەبا لەڕێگەی بەنداوەکانەوە، بۆئەوەی کورتهێنانی لەوبوارەدا پڕبکاتەوە. ئەمریکا بە هەڕەشەی گەمارۆی ئابوری و دەستبەسەرداگرتنی ئەو

پارانەی لەدەرەوەن بەشێك لە پەیوەندییە بازرگانییەکانی نێوان ئێران و ئیکوادۆری لاوازکرد.

سەرەڕای ئەوە پەیوەندییە ئابورییەکانی نێوان ئێران و ئیکوادۆر بە بەراورد بە وڵاتانی تری ناوچەکە زۆر گرنگ نین: لە ساڵی 2012دا، ئیکوادۆر تەنها بڕی 12 ملیۆن یۆرۆ پێکدەهێنێت لەتەواوی 68.3 ملیار یۆرۆ هاوردەی ئێران، بەبەراورد بە 1.8 ملیار یۆرۆ هاوردە لە بەرازیل و 853 ملیۆن یۆرۆ لە ئەرجەنتینەوە. لەگەڵ ئەوەشدا، پەیمانەکانی ئێران لە ساڵی 2008دا بۆ پشتیوانی ئیکوادۆر لە گەشەپێدانی پاڵاوگەیەکی نوێی نەوت بەدینەهات.

هەروەها ئیکوادۆر دۆلاری ئەمریکی وەکو دراوی خۆی بەکاردەهێنێت، بەپێچەوانەی زۆرێك لە وڵاتانی تری ئەمریکای لاتین، بەوهۆیەوە زیاتر پشتدەبەستێت بە پەیوەندییە ئابورییەکانی لەگەڵ ئەمریکادا نەك پەیمانەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێران. لەگەڵ ئەوەشدا، لە تشرینی دووەمی 2008دا بانکی ناوەندی ئیکوادۆر سیستمێکی پەسەندکرد بۆ ئاڵوگۆڕی دارایی لەگەڵ بانکی گەشەپێدانی هەناردەی ئێران و بانکی دیبارتۆڵۆی نێودەوڵەتی، کە بەشێوەیەکی راستەوخۆ شکاندنی گەمارۆ ئابورییەکانی ئەمریکا بوو بۆسەر هەردوو دامەزراوە داراییەکە. ئەو سیستمە «میکانیزمێکی دروستکرد بۆ وەرگرتن و پێدانی نەختینە و ئاسانکاری بۆ بازرگانی بیانی»، بەتایبەتی بە رێگەدان بە «دڵنیایدان و خەرجکردنی هەژمێرەی هەناردەی نەختینە بیانییەکان». راستەوخۆ لەدوای ئەو رێککەوتننامەیەوە، بانکی گەشەپێدانی هەناردەی ئێران بڕی 40 ملیۆن دۆلاری بەخشی بە بانکی ناوەندی ئیکوادۆر.

دەرەنجامی کۆتایی ئەوەیە، کە هەماهەنگییەکی ستراتیژی گرنگ نییە لەنێوان ئێران و ئیکوادۆر، مەترسییەکانی بۆسەر ئەمریکا تەنها روکەشین، بەڵام هاوشێوەی هەوڵەکانی تری ئێران بۆ فراوانکردنی کاریگەری خۆی لەو ناوچەیەی جیهاندا، پێویستدەکات ئەمریکا بە وردی چاودێری ئەو پەیوەندییانە بکات.

بۆلیڤیا

هاوشێوەی ئیکوادۆر، بۆلیڤیا پشتیوانێکی ئاشکرای پڕۆگرامی ناوکی ئێرانە. خوازیاری ئەوەیە، کە پەیوەندییە ئابورییەکانی لەگەڵ ئێراندا گەشەپێبدات و رەخنە لە «ئیمپریالیزمی» رۆژئاوا دەگرێت، بەڵام هاوشێوەی ئیکوادۆر، پەیوەندییەکانی نێوان لاپاز و تاران تارادەیەکی زۆر پەیوەندی رەمزین. ئێران وەبەرهێنانی دیاری لە بۆلیڤیا ئەنجامداوە، بەڵام پەیمانەکانی بۆ پشتیوانی زۆر زیاتربوون لەوەی بەو وڵاتەی بەخشیوە. سەرکردایەتی بۆلیڤیا، بەهۆی فشاری بەرفراوانی هەژارییەوە، خوازیاری بەردەوامیدانە بە پەیوەندییەکانی لەگەڵ ئێراندا وەکو یەکێك لە دەوڵەتە بەخشەرەکان، بەڵام پێکهاتەکانی حکومەت پاشەکشەیان بەو هەوڵانە کردوە بەهۆی خراپی تۆماری پێشێلکاری مافەکانی مرۆڤ لە ئێران.

هۆگۆ چاڤێز سەرۆکی کۆچکردوی ڤەنزوێلا هاندەری پەیوەندییەکانی نێوان ئیڤۆ مۆرالێس سەرۆکی بۆلیڤیا و ئەحمەدی نەژاد سەرۆکی ئێران بوو. چاڤێز دیداری نێوان هەردوو سەرۆکەکەی رێکخست و هاندەری هەماهەنگی نێوان هەردوو

وڵات بوو لەڕێگەی هاوپەیمانی بۆلیڤیارییەوە (ئالبا). لە 2008دا، ئێران باڵیۆزخانەی خۆی لە لاپاز کردەوە و بۆلیڤیا لەوەڵامی ئەو هەنگاوەدا، لە ساڵی 2010دا نێردەی دیبلۆماتی خۆی لە قاهیرەوە گواستەوە بۆ تاران.

سەرەڕای بوونی بڕێکی زۆر لە مادەی هایدرۆکاربۆن و کانزاکان، بۆلیڤیا یەکێکە لە هەژارترین وڵاتانی ئەمریکای باشور و پێشوازی لە وەبەرهێنانی ئێرانی دەکات لەبەرامبەر پشتیوانی سیاسیدا بۆ ئەو وڵاتە. لە ساڵی 2008دا، ئیڤۆ مۆرالێس ڕەزامەندبوو بە بەخشینی گەشتی ئێرانییەکان بە بێ ڤیزا بۆ وڵاتەکەی، بەرامبەر بە 1.8 ملیار دۆلار وەبەرهێنانی ئێران لەماوەی پێنج ساڵی دواتردا لە کەرتەکانی گازی سروشتی و کشتوکاڵ و مرۆیی بۆلیڤیا. ئەم ئاسانکارییانەش دەرفەتی بەخشی بە ئێران، کە بۆلیڤیا بەکاربهێنێت بۆ چالاکییە نهێنییەکانی. لە ساڵی 2010دا، هەردوو وڵاتەکە چەند یاداشتێکی لێکتێگەیشتنیان واژۆکرد لەبارەی بنیاتنانی بانکێکی ئێرانی بۆلیڤی، ئاسانکاری سنورداری دارایی، بەخشینی 254 ملیۆن دۆلار وەکو قەرزی هاوکاری بۆ گەشەپێدان بە حکومەتی بۆلیڤیا.

ئێران پشتیوانی دارایی بنیاتنانی ژمارەیەك پڕۆژەی بچوك و مامناوەندی کرد لە کەرتەکانی پیشەسازی و کشتوکاڵی و تەندروستی بۆلیڤیا، کە لەناو ئەو پڕۆژانەدا دوو کارگەی چیمەنتۆ و شەش کارگەی شیرەمەنی، سێ نۆرینگەی تەندروستی و کارگەی دروستکردنی تراکتۆر. بە هەماهەنگی لەگەڵ ڤەنزوێلادا، ئێران تۆڕێکی تەلەفزیۆنی لە بۆلیڤیا دامەزراند بۆ بە هێزکردنی ئامادەیی کەلتوری خۆی لەو وڵاتەدا.

ئاستی گەشەسەندنی وەبەرهێنانی 1.1 ملیار دۆلارەکەی ئێران ڕون نییە. لە تەموزی 2009دا، نێردەی باڵای ئێران لە

بۆلیڤیا رایگەیاند تاران رەزامەندیداوە بە بەخشینی 280 ملیۆن دۆلار بۆ گەشەپێدانی کەرتی وزەی بۆلیڤیا، بەڵام چۆنیەتی یاخود خەرجکردنی ئەو برەی ئێران پەیمانیداوە هێشتا رون نییە. بە پێی لێکۆڵینەوەیەکی پڕۆگرامی ئەمریکییەکان لەلایەن ناوەندی لێکۆڵینەوەی ستراتیژی و نێودەوڵەتی لە واشنتۆن، تەنها تۆمارێك کە بۆ رای گشتی ئاشکرا کرابن لەبارەی چۆنیەتی خەرجکردنی ئەو پارانەوە، راگەیاندنەکانی سەرۆکایەتی بوون لەبارەی ئەو پڕۆگرامانەوە.

سامانی زۆری کانزایی بۆلیڤیا دەکرێت کاردانەوەی هەبێت لەسەر پڕۆگرامی ناوکی ئێران. بڕوا وایە کە بۆلیڤیا بڕێکی کەم لە یۆرانیۆمی هەیە و لێکۆڵینەوە و گەڕانی تایبەت دەستپێکردوە بۆ دیاریکردنی گونجاوی دەرهێنانی ئەو مادەیە. حکومەتی مۆرالێس رەتیکردوەتەوە، کە ئێران بەشداربووبێت لەو پرۆسەیەدا، بەڵام تاران بەشێوەیەکی فەرمی یارمەتی تەکنیکی پێشکەشکردوە بۆ بنیاتنانی وێستگەی وزەی ناوکی لە بۆلیڤیا لە داهاتودا.

هەماهەنگی بەرجەستەتری سەربازی ئێران و بۆلیڤیا خۆی دەبینێتەوە لە وەبەرهێنان و فرۆشتنی چەکدا. بە پێی زانیارییەکان ئێران پشتیوانی دارایی ناوەندێکی راهێنانی سەربازی فرەڕەگەزی کردوە لە شاری وارنێس لە بۆلیڤیا، ئەحمەد وەحیدی وەزیری بەرگری ئێران لە پێشەنگی ئەو سەرکردانە بووە، کە لە کردنەوەی ناوەندەکەدا ئامادەبوون. ناوەندی راهێنانەکە دەستپێشخەری ڤەنزوێلایە لەڕێگەی هاوپەیمانێتی بۆلیڤیاری گەلانی ئەمریکای لاتین (ئالبا) بۆ روبەڕوبوونەوەی کاریگەری پڕۆگرامەکانی مەشق و راهێنانی ئەمریکا لە ئەمریکای لاتین. لە کانونی یەکەمی 2010دا، رۆژێك بەر لە کردنەوەی ناوەندەکە، سەرۆك مۆرالێس ئەم لێدوانەیدا:

«تاوەکو ئەم دواییانە، ئەوانەی کە قوتابخانەی مەشق و ڕاهێنانیان دەکردەوە بۆ بواری ئاسایش و بەرگری لە ئەمریکای باکورەوە هاتبوون، لە هەرشوێنێك خۆیان ویستبایان و بە بێ وەرگرتنی ڕەزامەندی لە هیچ کەسێك ئەوکارەیان ئەنجامدەدا. نمونەیەکی زۆر ئاشکرا قوتابخانەی ئەمریکاکانە، کە ئامانجێکی فیکری هەبووە، بۆئەوەی هێزە چەکدارەکانمان بەرگری لە بەرژەوەندییەکانی ئیمپریالیزم بکەن، سەرەڕای ئەوەی کاریانکردوە بۆ جیاکردنەوەی سەربازەکان لە گەلەکانیان».

ماریا ئەلێجاندرۆ پرادۆ، جێگری سەرۆکی فراکسیۆنی ئۆپۆزسیۆن لە پەرلەمانی بۆلیڤیا، ئەو ناوەندی ڕاهێنانەی وەکو شوێنێك ناوزەدکردوە بۆ گروپە سیاسییە سەربازییەکان تاوەکو زانیاری ئاڵوگۆڕبکەن، لەکاتێکدا سێسیلیا چاکۆن وەزیری پێشوی بەرگری لەوەڵامدا ڕایگەیاند ئەو ناوەندە پەروەردەو فێرکردنی نافەرمی دەبەخشێت بە دانیشتوانی ناوچەکانی دەرەوەی شار و بۆلیڤیە ڕەسەنەکان.

جیهانبینی هاوشێوەی ئەحمەدی نەژاد و مۆرالێس بنەمایەکی باشی ڕێکخستوە بۆ پەیوەندی هاوبەشی هەردوو وڵات، بەڵام ئەوە ڕون نییە کە تاوەکو چەندی تر بەوشێوەیە بەردەوامدەبن. حکومەتی بۆلیڤیا بەگرنگییەوە تەماشای پەیوەندییەکانی دەکات لەگەڵ ئێراندا چونکە دەرفەتی گەشەپێدانی ئابوری پێدەبەخشێت لەدەرەوەی ئەو چوارچێوەیەی، کە ئەمریکا دیاریکردوە، بەڵام ئەگەر پشتیوانییەکانی ئێران لاواز بن، ڕون نییە کە مۆرالێس تەنها بەهۆی هاوبەشییە ئایدیۆلۆژییەکەیانەوە پەیوەندییەکانی لەگەڵ ئێراندا پێشبخات، بەتایبەت ئەگەر ئەمریکا وابکات پەیوەندییەکانیان لەڕوی ئابوری و سیاسییەوە لەبەرژەوەندی ئەو وڵاتەدا نەبێت.

نیکاراگوا

هـەریـەکـە لـە شـۆڕشـی ئیسلامیی ئـێـران و هاتنەسەر دەسەڵاتی ساندینیستا لە نیکاراگوا لە ساڵی 1979دا رویاندا، بەشداربووانی ئەو شۆڕشانە پشتیوانی خۆیان بۆیەکتر دەربڕی لە روخاندنی رژێمی پێشو. هـەردوو حکومەتە شۆڕشگێڕەکە لەپەیوەندییە دۆستانەکانیان بەردەوام بوون، تاوەکو لە ساڵی 1990 و لە هەڵبژاردنێکی ئـازاددا ساندینستاس لە دەسەڵات دورخرایەوە. لە ساڵی 2007دا، دانییێل ئۆرتێگا، کە سەرۆکی نیکاراگوا بووە لەسەردەمی ساندینیستا، گەڕایەوە بۆسەر تەختی دەسەڵات. بەشداری مەحمود ئەحمەدی نەژاد لە مەراسیمی دەستنیشانکردنی ئۆرتێگا ئاماژەیەك بوو بۆ ئاساییبوونەوەی پەیوەندییەکانی نیکاراگوا و ئێران.

لە ساڵی 2007دا، بەرپرسانی هــەردوو وڵات کۆمەڵێك رێككەوتنیان دەستپێکرد بۆ گەشەپێدانی ئاڵوگۆڕی ئابوری و گەشەپێدان لە نیکاراگوا. لەبەرامبەر رەزامەندی نیکاراگوا بە

هەناردەکردنی کەلوپەل و پێویستی بۆ ئەو وڵاتە، ئێران پەیمانیدا بە جێبەجێکردنی پڕۆژەی دارایی، بە تایبەت پشتیوانی پڕۆژەی وزەی کارۆئاو، کارگەی تراکتۆر و نۆڕینگەی پزیشکی و پڕۆژەی خانوبەرە بۆ هاوڵاتییانی کەم دەرامەت، نوێکردنەوەی کەناراوی کۆرینتۆی رۆژئاوا.

هەماهەنگی ئابوری نێوان هەردوو وڵات رێگری تێکەوت، بەهۆی قەرزەکانی ئێران لای نیکاراگوا و پێویستی بەردەوامی بازرگانی لەگەڵ ئەمریکادا. ئاژانسی هەواڵی سەربەخۆی ئێران بڵاویکردوەتەوە، کە نیکاراگوا بەبڕی 164 ملیۆن دۆلار قەرزداری ئێران بووە، بەهۆی ئەو نەوتەی ئێران لە 1986دا بۆی هەناردەکردوە. حکومەتی ئۆرتێگا هەنگاوی جدی نەخستبووەگەڕ بۆ دانەوەی ئەو قەرزانە و رەخنەی ئێرانییەکان لە دۆستایەتی ئەمریکای لاتین، پرسیار دروستبوو لەبارەی پێگەی سیاسی و ئابوری ئەو پەیوەندییانەوە.

زیادکردنی گەمارۆ ئابورییەکان لەسەر بانکی گەشەپێدانی هەناردەی ئێران، بەهەمانشێوە کاریگەری هەبوو لەسەر لاوازکردنی پەیوەندییەکانیان. نیکاراگوا پشتیوانی بۆ هەوڵەکانی پڕۆگرامی ناوکی ئێران دەربڕی و بەشێوەیەکی ئاشکرا لە ساڵی 2007دا دژایەتی گەمارۆکانی ئەنجومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتوەکانی کرد، بەڵام سوربوو لەسەر ئەوەی پەیوەندییە بازرگانییەکانی لەگەڵ ئەمریکادا نەخاتە مەترسییەوە. بەلەبەرچاوگرتنی ئەوەی بانکی گەشەپێدانی هەناردەی ئێران پەیوەستە بە بواری بەرگری ئێرانەوە، وادەردەکەوێت حکومەتی

ئۆرتێگا ناچاربووبێت هەماهەنگییەکی سنوردار بکات لەگەڵ تاراندا. نادڵنیایی نیکاراگوا لەوەی، کە کۆماری ئیسلامیی ئێران بتوانێت پەیمانەکانی بباتەسەر بۆ یارمەتیدانی ئەو وڵاتە، بەهەمانشێوە ناسەقامگیری لە پەیوەندییەکانیاندا دروستکردوە.

لە رابردودا، ئەمریکا زیادەڕۆیی کردوە لە هەڵسەنگاندنی بەهێزی هاوپەیمانێتی ئێران و نیکاراگوا. لە کۆتایی ساڵانی 2000دا، بەرپرسانی ئەمریکا ترسی ئەوەیان هەبوو کە ئێران باڵیۆزخانەیەکی گەورە لە ماناگوا دامەزرێنێت، کە «زیاتر لە 100 بریکاری ئێرانی» کاری تێدا بکەن. هەرچەندە ئێران لەپێشودا خواستی خۆی بۆ بنیاتنانی باڵیۆزخانەیەکی لەوشێوەیە راگەیاندبوو، کە تەنها نێردەیەکی سنورداری دیبلۆماتی هەبوو لە نیکاراگوا، بە تایبەت ئەگەر بەراورد بکرێت بە کۆمەڵگا دیبلۆماتییەکەی ئەمریکا لە ماناگوا.

نیکاراگوا و ئێران تێڕوانینی نێگەتیڤیان هەیە لەبارەی ئەمریکا و سەرکردایەتی نێودەوڵەتی رۆژئاواوە، بەڵام هەژاری و پێگەی لاوازی سەربازی نیکاراگوا وایکردوە، کە یەکێك بێت لە هاوپەیمانە لاوەکییەکانی ئێران لە وڵاتە لاوەکییەکان. تێبینی ئەوە دەکرێت، کە ئاساییبوونەوەی پەیوەندییەکانی ئێران و نیکاراگوا هاوکۆك بێت لەگەڵ گەڕانەوەی ساندینیستاکان و دانییێل ئۆرتێگا بۆ دەسەڵات، و هاوشێوەی زۆرێك لە دۆستەکانی تری ئێران لە ئەمریکای لاتین، پەیوەندی سەرکردەی وڵاتەکان یەکێکە لە هۆکارە زۆر بنەڕەتی و گرنگەکانی هاوپەیمانێتییان.

ئەرجەنتین

ئەرجەنتین، هاوشێوەی بەرازیل، سنورداری هەوڵەکانی ئێران دەخاتەڕو لە گەیشتنی بە ئەمریکای لاتین. وڵاتانی میانڕەو خوازیاری هەماهەنگی ئابورین لەگەڵ کۆماری ئیسلامیی ئێران، بەڵام نایانەوێت پشتیوانی تەواوی ئایدیۆلۆژی بکەن، کە دەکرێت مەترسی دروستبکات بۆ پەیوەندییەکانیان لەگەڵ وڵاتانی تری زلهێزدا. ئێران بەڕوی ئەرجەنتیندا کراوەتەوە بە مەبەستی ئەوەی پەیوەندییەکانی خۆی، کە کاریگەرییەکی سنورداری هەیە لە ئەمریکای لاتین، فرەچەشن بکات. لەکاتێکدا هەردوو وڵات پەیوەندییە بازرگانییەکانیان زیاتر کردوە، پەیوەندییەکانیان بە ئاڵۆزی ماوەتەوە بەهۆی فشاری نێودەوڵەتی و ئەگەری بوونی دەستی ئێران لە هێرشە تیرۆریستییەکان لەدژی جولەکەکانی ئەرجەنتین لە ساڵانی 1990کاندا. ئەرجەنتین ئەندامی هاوپەیمانێتی بۆلیڤیاری گەلانی ئەمریکای لاتین نییە، کە لە لایەن چاڤێزەوە دامەزرێنرا و هەستی دژایەتی ئەمریکا لە سیاسەتی دەرەوە و ناوخۆی ئەو وڵاتەدا رەنگ ناداتەوە، کە ئەوە یارمەتیدەری تارانە بۆ ئەوەی بەڕوی وڵاتانی تری ئەمریکای لاتین دا بکرێتەوە.

ئەرجەنتین، دووەم گەورەترین هاوبەشی بازرگانی ئێرانە لە ئەمریکای لاتین و چالاکییە بازرگانییەکانیان لەماوەی پێنج ساڵی رابــردوودا بەشێوەیەکی زۆر زیادیکردوە. هەناردەی ئەرجەنتین بۆ ئێران گەیشتوەتە بەرزترین ئاستی لەدوای ساڵی 2007ــەوە، بەشێوەیەك کە زیاتربووە لە ملیارێك دۆلار لە 2012دا. پسپۆڕانی ناوچەکە ئاماژەدەدەن بە بەرزترین ئاستی هەناردەی کشتوکاڵی ئەرجەنتین (کە 55% بووە لە 2012)، و ئێران پێویستی بەو بەرهەمە کشتوکاڵییانە هەیە وەکو هۆکارێك بۆ بەخێرایی گەشەسەندنی پەیوەندییەکانیان.

پەیوەندییەکان تاڕادەیەکی زۆر لە بەرژەوەندی ئەرجەنتینە: لە ساڵی 2009دا ئەرجەنتین بەبڕی 855.4 ملیار دۆلار هەناردەیکردوە، لەکاتێکدا تەنها 9.4 ملیار دۆلار لە ئێرانەوە هـاوردەکـردوە. ئەو ناهاوسەنگییە بازرگانییە ئاماژەیەکە بۆئەوەی ئێران خوازیاری زیاترکردنی چالاکییە بازرگانیەکانییەتی، کە تاڕاددەیەکی زۆر وادەردەکەوێت تەنها بەرژەوەندی بازرگانی تێدا هەبێت، بەڵام دەکرێت ئاماژەیەك بێت بۆ خواستی ئێران بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ بازاڕێکی تازە گەشەسەندو، کە ئەو پێویستیانە هەناردەدەکات و تاران پێویستییەتی.

هەماهەنگی نێوان ئەرجەنتین و ئێران جگە لە بواری ئابوری، لاوازی بەخۆیەوە بینیوە بەهۆی ئەو پرسە هەڵواسراوانەی دروستبوون لەبارەی تەقینەوەکانی باڵیۆزخانەی ئیسرائیل لە بۆینس ئایرس لە 1992 و ناوەندی جڤاتی جولەکەکان لە 1994. گروپی حزبوڵڵای پشتیوانیکراو لەلایەن ئێرانەوە تۆمەتبارکراوە بەوەی لەپشت هەردوو هێرشەکەوە بووە، حکومەتی ئەرجەنتین بە شێوەیەکی فەرمی بەرپرسانی ئێرانی تۆمەتبارکرد، لەناویشیاندا سەرۆکی ئەوکاتە ئەکبەر رەفسنجانی، وەکو پلانداڕێژەری ئەو هێرشانە.

ئێران رەتیکردەوە دەستی هەبووبێت لەو هێرشانەدا و لە ساڵی 2004دا، سەرۆك خاتەمی رەتیکردەوە دیدار سازبدات لەگەڵ نێستۆر کیرچنێری سەرۆکی ئەرجەنتین لە لوتکەی گروپی 5+1، تاوەکو بەشێوەیەکی فەرمی داوای لێبوردن نەکەن لە تۆمەتبارکردنی ئێران لەو هێرشانەدا. لەم دواییانەدا و لە تەموزی 2011دا، وەزیری دەرەوەی ئێران بەیاننامەیەکی بڵاوکردەوە، کە تیایدا سەرکۆنەی هێرشەکانی کردبوو لەکاتێکدا رەتیکردوەتەوە، کە وڵاتەکەی بەرپرسیارێتی لە ئەستۆ بگرێت:

کۆماری ئیسلامیی ئێران، یەکێکە لە قوربانییەکانی تیرۆریزم، سەرکۆنەی هەمو کردەیەکی تیرۆریستی دەکـات، لەناویشیاندا تەقینەوەکان لە کۆمەڵەی ئیسرائیلی ئەرجەنتینی هاوبەش لە ساڵی 1994، هاوخەمی خۆی دەردەبڕێت بۆ خێزانی قوربانییەکان ... وەزارەتی دەرەوەی ئێران نیگەرانی خۆی دەخاتەڕو لەبارەی ئەو تاوانەوە کە 17 ساڵ بەسەر رودانیدا تێدەپەڕێت، بەڵام تاوەکو ئێستا ئەوانەی بەشێوەیەکی راستەقینە لەپشت هێرشەکەوە بوون ئاشکرا نەکراون و ناسنامەی پلاندارێژەرە راستەقینەکان هێشتا شاردراوەتەوە و ناڕونە.

تەنگژە دیبلۆماتییەکان کاردانەوەی هەرێمایەتی هەبوو. لە ساڵی 2007دا، سەرۆك کیرچنێر رەتیکردەوە، کە بەشداریبکات لە مەراسیمی دەستنیشانکردنی رافائێل کۆڕێیا بەهۆی ئەوەی ئەحمەدی نەژاد بانگهێشتکرابوو. بەهەمانشێوە، حکومەتی ئەرجەنتین سکاڵا و ناڕەزایی خۆی ئاڕاستەی وەزارەتی دەرەوەی بۆلیڤیا کرد کاتێك ئەوەی بۆ ئاشکرابوو، کە ئەحمەد وەحیدی وەزیری بەرگری ئێران، کە یەکێك بوو لە تۆمەتبارانی پلانی هێرشەکانی ئەرجەنتین، بانگهێشتکراوە

بۆ مەراسیمی کردنەوەی قوتابخانەی مەشق و راهێنانی سەربازی سەر بە هاوپەیمانێتی بۆلیڤیاری بۆ گەلانی ئەمریکای لاتین. هێکتۆر تیمێرمان سەرکەوتوانە توانی حکومەتی بۆلیڤیا رازیبکات بەوەی وەحیدی ئەو وڵاتە جێبهێڵێت. لەدواتردا، دەیڤد چۆکوێهوانکا وەزیری دەرەوەی بۆلیڤیا و سەرۆك ئیڤۆ مۆرالێس داوای لێبوردنیان لە ئەرجەنتین کرد بۆ ئەنجامدانی ئەو بانگهێشتە.

لە ئازاری 2013دا، سەرۆك کریستینا فێرناندێز دی کیرچنێر دروستکردنی «لیژنەیەکی هاوبەشی دۆزینەوەی راستییەکانی» رایگەیاند بۆ لێکۆڵینەوە لە تەقینەوەکان لەناوەندی جڤاتی جولەکەکان. ئەو هەنگاوە پێچەوانەی هەڵوێستەکانی مێژوی رابردوی ئەرجەنتین بوو، کە ئێرانی تۆمەتبار دەکرد بەوەی دەستی هەبووە لە هێرشەکاندا، یاخود بەلایەنی کەمەوە لە پشت هێرشەکانەوە بووە. ئەو هەنگاوە لە لایەن زۆرێك لە هاوڵاتییانی ئەرجەنتین و گروپەکانی جولەکەوە روبەڕوی رەخنە بوویەوە، هەرچەندە سەرۆك کیرچنێر سور بوو لەسەر ئـەوەی، کە «دیالۆگ تەنها رێگەیەکە بۆ چارەسەرکردنی کێشەی نێوان وڵاتان، ئیتر گرنگ نییە چەندە کێشەکان قوڵبن».

بەڵام لە حوزەیرانی 2013دا، لێکۆڵەری تایبەتی ئەرجەنتین راپۆرتێکی تێروتەسەلی بـڵاوکـردەوە لەبارەی دەستێوەردانی ئێران لە ئەرجەنتین و لـەتـەواوی ناوچەکەدا لە ئەمریکای لاتین. راپۆرتەکە گەیشتبووە ئەو دەرەنجامگیرییەی، کە ئێران بەرپرسیارە لە تەقینەوەکانی 1994، هەروەها ئێران و حزبوڵڵای تۆمەتبار کردبوو بەوەی کە تۆڕێك دروستدەکەن بۆ کۆکردنەوەی سامان و خەڵکانی پشتیوان بۆ خۆیان لە ناوچەکەدا. راپۆرتەکە

بەتایبەت تیشکی خستبووەسەر ئەو ناوچەیەی بە «هەرێمی سێ سنوری» ناوزەددەکرێت، ناوچەکانی خوارەوەی نێوان پاراگوای و ئەرجەنتین و بەرازیل، وەکو ناوچەیەك کە لە لایەن حزبوڵڵا و گروپە نایاساییەکانی ترەوە بەکارهێنراون بۆ چالاکی کۆکردنەوەی پشتیوانی دارایی بەشێوەیەکی نایاسایی، راپۆرتەکە ئەوەی خستوەتەڕو، کە ئۆپەراسیۆنی نهێنی هاوشێوە لە بەرازیل، کۆڵۆمبیا، چیللی، پاراگوای، ئۆرۆگوای، سورینامی، ترینیداد و تۆباگۆ ئەنجامدراون.

رۆگێر نۆرێیگا، باڵیۆزی پێشوی ئەمریکا بۆ رێکخراوی وڵاتانی ئەمریکا و یاریدەدەری وەزیری دەرەوەی ئەمریکا بۆ کاروباری نیوەی رۆژئاوای گۆی زەوی، لە ئازاری 2013دا هۆشیداریدا «ئەگەر حکومەتەکەمان و هاوبەشە بەرپرسیارەکانمان لە ئەمریکای لاتین هەڵوێستیان نەبێت، لەوبڕوایەدام هێرش بۆسەر سەربازەکان و دامەزراوە یاخود بەرژەوەندییەکانی ویلایەتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا لە ئەمریکاکان ئەنجامدەدرێت»، بەڵام هەندێکی تر جەختدەکەنەوە لەوەی ئەو مەترسیانە زیادەڕۆییان تێدا دەکرێت. دۆگلاس فەرەح، لێکۆڵەر لەناوەندی لێکۆڵینەوەی ستراتیژی و نێودەوڵەتی رایگەیاند «ئەوانەی لەبواری سیاسەتی ئەمریکا کاردەکەن، بەشێوەیەکی گشتی لەوبڕوایەدان کە ئێران و حزبوڵڵا هەڕەشەیەکی جدی نین (لە ئەمریکای لاتین)، بەلایەنی کەمەوە لەماوەی کورتی داهاتودا». هەروەها ئیلان بێرمان، جێگیری سەرۆکی ئەنجومەنی سیاسەتی دەرەوەی ئەمریکا لەوبڕوایەدایە، کە «بەهۆی نەبوونی پێشکەوتن و گۆڕانکارییەکی گرنگ و لەناکاو لە رۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، ئەگەری هێرشی تیرۆریستی بۆسەر ئەمریکا لە لایەن حزبوڵڵاوە لەماوەیەکی نزیکی داهاتودا لاوازە».

پێشبینیناکرێت ئەرجەنتین سامانی سیاسی خـۆی بخاتە مەترسییەوە بۆ پشتیوانی هەرێمایەتی ئێران یاخود خواستەکانی پڕۆگرامی ناوکیی ئەو وڵاتە، بەڵام وادەردەکەوێت کە سوربێت لەسەر بەردەوامی گەشەپێدانی پەیوەندییە بازرگانییەکانیان، لەکاتێکدا بەهۆی گەمارۆکانەوە پێویست ناکات سەرپشکبێت لەنێوان دۆستایەتی لەگەڵ ئێران و گەیشتن بە بازاڕی نوێ، کە زیاتر لێی سودمەند دەبێت. پەیوەندییە سیاسییەکانی ئەرجەنتین و ئێران چەقبەستون و (لەڕوی ستراتیژییەوە مەترسی نییە بۆ ئەمریکا) تاوەکو ئەوکاتەی ئێران لێکۆڵینەوەکانی ئەرجەنتین ڕەتبکاتەوە لەبارەی ئەو تەقینەوانەی لە ساڵانی 1990کاندا رویاندا.

بەرازیل

بەرازیل دژایەتییەکی گەورەی لەگەڵ ئەمریکادا نییە، کە ئێران قۆستویەتییەوە بۆ دروستکردنی پەیوەندییەکی فراوان لەتەواوی ناوچەکەدا. لەگەڵ ئەوەشدا، ئێران هیوادارە پەیوەندی لەگەڵ بەرازیلدا دروستبکات، لەسەر بنەمای ئاڵوگۆڕی بازرگانی، کە هەردوو وڵات زلهێزی ناوچەیی پێشکەوتون، بەرازیل خوازیاری کاریگەری نێودەوڵەتی هەیە وەکو یەکێك لە ئەندامانی وڵاتانی بێلایەن. ویلایەتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا کاردەکات بۆ لاوازکردنی هەژمونی ئێران لەسەر بەرازیل بە هاندانی بەرازیل بۆ بەشداریکردنی لە ئاستی نێودەوڵەتیدا، پیشاندانی ئێران وەکو وڵاتێك کە خۆی خۆی پەراوێزدەکات.

یەکێك لە دیارترین نمونەکانی رۆڵی بەرازیل لە رکابەری ئەمریکا و ئێران لە ساڵی 2010دا بوو، کاتێك خولێکی نوێی گەمارۆکانی نەتەوە یەکگرتوەکان بڕیاری 1929ی ئەنجومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتوەکانی لێکەوتەوە. بەرازیل، لەگەڵ تورکیا کە هاوشێوەی بەرازیل خواستی سەرکردایەتی

هەرێمایەتی و کاریگەری نێودەوڵەتی هەیە، ڕێککەوتنێکی ئەڵتەرناتیڤیان هێنایەکایەوە بەشێوەیەك، کە ئێران 1200 کیلۆگرام لە یۆرانیۆمی پیتێندراو بگۆڕێتەوە بە 120 کیلۆگرام لە خانەی وزەی ناوکی بۆ بەکارهێنانی لە تاقیگەکانی لێکۆڵینەوەی پزیشکی.

ئەو ڕێککەوتننامەیە «توانای دەربازبوونی» بە ئێران دەبەخشی تاوەکو بتوانێت ئەو ماددە ئەتۆمیە پێویستەی دەستبکەوێت بۆ بەرهەمهێنانی چەکی ناوکیی لە داهاتودا، کە لە لایەن ئەمریکا و هاوپەیمانانییەوە ڕەتکرایەوە و گەمارۆکانی نەتەوە یەکگرتوەکان بەسەر ئەو وڵاتەدا سەپێندران. ڕێککەوتننامە ئەڵتەرناتیڤەکە سەرکەتونەبوو، بەرازیل لە ئەنجومەنی ئاسایش لەدژی یاسای 1929ی ئەنجومەنی ئاسایش دەنگیدا، بەڵام لەهەمانکاتدا، بەرازیل ڕەزامەندبوو بەو گەمارۆیانەی کە لە لایەن ئەندامانی هەمیشەیی ئەنجومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتوەکانەوە پەسەندکرا. جیاوازی هەڵوێستی بەرازیل بەراورد بە هەڵوێستی جیهانی زیاتر «سیمبولی» بوو، نەك بڕیارێکی یەکلاکەرەوە بووبێت. حکومەتی بەرازیل ویستی سەربەخۆیی سیاسی خۆی لەڕۆژئاوا جیابکاتەوە، بەڵام ئەو سەربەخۆییە خۆی نەبینییەوە لە پشتیوانی تەواوی ئێران یاخود ڕەتکردنەوەی هاوبەشە ئابورییە زۆر گرنگەکانی. لەگەڵ ئەوەشدا، بەرازیل مێژویەکی هەیە لە کرانەوە بەڕوی وڵاتە پەراوێزخراوەکاندا، لەکاتێکدا کورسی کاتی ئەنجومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتوەکانی وەرگرتوە، بەرازیل ویستویەتی گەمارۆ ئابورییەکان وەکو هۆکارێك بۆ پێکدادانە

سەربازییەکان پیشانبدات، لەڕابردوودا زیاتر خوازیاری پەیوەندی و تێکەڵبوون بووە نەك پەراوێزبوون.

بەرازیل گەورەترین هاوبەشی بازرگانی ئێرانە لە ئەمریکای لاتین و حکومەتەکانی رابردو بەشێوەیەکی چالاك پەیوەندییە ئابورییەکانیان پێشخستوە. لە 2007دا، لەسەردەمی سەرۆکایەتیدا سیلڤا، حکومەتی بەرازیل بەڵێنیدا بە زیادکردنی بازرگانی هاوبەش لەگەڵ ئێران بەشێوەیەك کە لەماوەی چەند ساڵی دواتردا بگات بە 10 ملیار دۆلار. لە تشرینی دووەمی 2010دا، ئاڵوگۆڕی بازرگانی نێوان هەردوو وڵات گەیشت بە 10.3 ملیار دۆلار. سەرەڕای ئەوە، لە ساڵی 2010دا کۆمپانیای گەورەی نەوتیی نیشتمانی بەرازیل پێترۆبراس، کە رۆڵێکی بنەرەتی هەیە لەپەیوەندی ئابوری بەرازیل و ئێران، رایگەیاند وەبەرهێنانەکانی لە کۆماری ئیسلامیی ئێران رادەگرێت. لەکاتێکدا کۆمپانیاکە رایگەیاند ئەو هەنگاوەی تەنها دەگەڕێتەوە بۆ «هەڵسەنگاندنە تەکنیکییەکان»، شتێکی لۆژیکییە ئەگەر هۆکاری راگرتنی چالاکییەکانی ئەو کۆمپانیایە بگێڕدرێتەوە بۆ گەمارۆ ئابورییە نێودەوڵەتییە بەرفراوانەکان و نەبوونی کۆگای گەورەی نەوت.

گۆڕانکاری لە هەڵوێستی سیاسی بەرازیل لەسەردەمی سەرۆکایەتی دیلما رۆوسێف بەهەمانشێوەیە وادەردەکەوێت هیواکانی ئێرانی لەباربردبێت بۆ گەشەپێدانی دۆستایەتییەکی ئابوری و سیاسی بەردەوام. لەکاتێکدا رۆوسێف واخۆی پیشاننەداوە، کە پشتیوانێکی بەهێزی رۆژئاوا بێت، بەڵام بەشێوەیەکی ئاشکرا ڕەخنەی لە پێشێلکردنی مافەکانی مرۆڤ

لەلایەن ئێرانەوە گرتوە و بەراورد بە سەرۆکی پێشو مەودای پەیوەندییەکانی بەرازیل و تارانی زیاتر دورخستەوە. بەرازیل لە سەردەمی رۆوسێفدا رێگەیەکی ناوەندی هەڵبژارد بەشێوەیەك، کە پشت نەبەستێت بە ئەمریکا یاخود ئێران و هاوپەیمانەکانی تری لە ئەمریکای لاتین، کە دژی ئەمریکان. سەرکردایەتی بەرازیل بەر لەهەمو شتێك و لەسەروی هەمو شتێکەوە پارێزگاری لە بەرژەوەندییە ئابورییەکان بکەن و خواستی خۆیان بەدیبهێنن، کە دەرکەوتنیانە لە جیهانێکی فرەجەمسەردا.

ئەفریقیا و وڵاتە لاوەکییەکانی دیکە

ئێران بەهەمان بنەما ستراتیژییەکانی بۆ دروستکردنی پێگەیەك بۆ چالاکییەکانی لە ئەمریکای لاتین، دەیەوێت کاریگەری خۆی لە وڵاتانی تری لاوەکـی و پەراوێز بڵاوبکاتەوە، بەتایبەت لە بیابانی باشوری ئەفریقیا، بەڵام بەشێوەیەك لەشێوەکان تاکتیکی جیاوازی بەکارهێناوە. لەڕوی مێژوییەوە هەستی دژایەتی ئەمریکا یارمەتیدەری تاران بووە بۆئەوەی بگات بە وڵاتانی ئەمریکای لاتین و ئەفریقیا، هەروەها ئێران ئاینی هاوبەشی قۆستوەتەوە و نەوتی هەرزانی وەکو هاندەرێك بۆ پەیوەندی باشتر بەکارهێناوە.

پشتیوانییە داراییەکانی ئەمریکا بۆ زۆرێك لە وڵاتانی ئەفریقیا یەکێك بووە لە بەربەستە گەورەکانی تاران بۆ نزیکبوونەوە لەو وڵاتانە. بەوهۆیەوە، ئامادەیی ئێران لە ئەفریقیا تاوەکو ئێستا تاڕاددەیەك روکەشی بووە. ئێران ژمارەیەکی زۆر لە نوێنەرایەتی دیبلۆماتی هەیە، سەرەڕای بوونی کۆمپانیای بچوکی بازرگانی، پەیمانی هەماهەنگی زیاتریان پێدەدات. جێگەی سەرنجە، کە پێشکەوتنە دیبلۆماتیەکانی

ئێران روبەڕوی گرفت بووەتەوە لەکاتێکدا ئەوە ئاشکرا بووە، کە دەکرێت وڵاتانی ئەفریقیا بەکاربهێنێت وەکو خاڵی گواستنەوە بۆ ئاڵوگۆڕی چەك بە ئاگاداری یاخود بە بێ ئاگاداری وڵاتەکانی ئەو کیشوەرە.

بەڵام هۆکاری سەرکێشی ئێران بۆ ئەفریقیا زیاتر بەهۆی پێویستی ئەو وڵاتە، بووە بە سەرچاوەی یۆرانیۆم بۆ پرۆگرامی ناوکیی. بە پێی وتەی ئیلان بێرمان، جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی سیاسەتی دەرەوەی ئەمریکا:

پاشەکەوتی یۆرانیۆمی ئێران، کە لە ساڵانی 1970کانەوە بەدەستهێناوە لە باشوری ئەفریقیا، تاڕاددەیەکی زۆر خراپ بووە. بە پێی پوختەی راپۆرتی هەواڵگری نهێنی لە لایەن یەکێك لە وڵاتانی ئەندامی ئاژانسی وزەی ئەتۆمی نێودەوڵەتی لەشوباتی 2011دا، کۆماری ئیسلامیی ئێران جەختی لەسەر ئەفریقیا کردوە، کە سەرچاوەی سەرەکی بەرهەمهێنەرانی یۆرانیۆم لەو کیشوەرەیە بەتایبەت هەریەکە لە زیمبابۆی، سەنیگال، نایجیریا و کۆماری کۆنگۆی دیموکراتی.

بەهەمانشێوە ئێران ناچارە رکابەری لەگەڵ ئیسرائیل و ئەمریکاشدا بکات. ئیسرائیل مێژویەکی درێژی هەیە لە پەیوەندی لەگەڵ ئەفریقیا لەسەر بنەمای دیبلۆماتی، ئابوری، ئاسایش و هەوڵە دیبلۆماتییە فراوانەکانی لە کیشوەرەکەدا بەربەست دروستدەکات بۆ فراوانبوونی ئێران لەو ناوچەیە، بەڵام ئێران لەم دواییانەدا لەسەر حسابی ئیسرائیل چەند دەستکەوتێکی لە ئەفریقیا هەبووە.

لەدەرەنجامی کۆتاییدا، چالاکییەکانی ئێران زیاتر دەرفەتخوازانەیە، بۆنمونە لە ئازاری 2010دا، ئێران لە مۆریتانیا

نزیکبوویەوە (کە یەکێکە لەو تەنها سێ دەوڵەتە عەرەبیانەی پەیوەندی فەرمی دیبلۆماتییان لەگەڵ ئیسرائیل هەیە)، ئەمەش لەکاتێکدا بوو، کە ئەو وڵاتەی رۆژئاوای ئەفریقیا پەیوەندییەکانی لەگەڵ ئیسرائیلدا پچڕاند وەکو کاردانەوەیەك بەرامبەر جەنگی ئیسرائیل بۆسەر غەزە. لە ئەیلولی 2011دا، ئەحمەدی نەژاد سەرۆکی پێشوی ئێران لەگەڵ محەمەد وەلەد عەبدولعەزیز سەرۆکی مۆریتانیا کۆبوویەوە و گفتوگۆیانکرد لەبارەی پێویستی هەماهەنگی لەبوارە جیاوازەکاندا لەڕێگەی رێکخراوی هاریکاری ئیسلامیی و بزوتنەوەی بێلایەنی.

وەلەد عەزیز، سەرۆکی مۆریتانیا پشتیوانی خۆی دەربڕی بۆ «مافی ئێران بۆ پڕۆگرامی ناوکیی ئاشتیانە» و ئەحمەدی نەژاد پەیمانیدا بە هەماهەنگی ئابوری بەرپرسیارانە لەبواری سەرچاوەکاندا لەگەڵ مۆریتانیا، بەپێچەوانەی ئەوەی بە مامەڵەی «قۆرغکارانەی وڵاتانی رۆژئاوا» ناوزەدیکردوە. ئێران هاودەنگی موسڵمانان وەکو هۆکارێکی سەرەکی ستراتیژی کرانەوە بەکاردەهێنێت، بەڵام موسڵمانانی ئەفریقیا زۆرینەی زۆریان سوننەن و جیاوازییە نەژادییەکانیان لەگەڵ شیعەی ئێران پەیوەندییەکان ئاڵۆز دەکات.

بە پێی گۆڤاری ئیکۆنۆمیست، وەزیران و بەرپرسانی باڵای ئێران، 20 گەشتیان ئەنجامداوە بۆ ئەفریقیا لە ساڵی 2009دا. شێوەی (2) لە نەخشەکەدا ئەو وڵاتانەی ئەفریقیا پیشاندەدات، کە ئێران ویستویەتی پەیوەندییەکانی لەگەڵیاندا بەهێزبکات، هەروەها ئەو وڵاتانەی کە وەزیری دەرەوەی ئیسرائیل سەردانیکردون.

(شێوەی ژمارە 2):نەخشەی ئێران لە ئەفریقیا

Figure 2: Map of Iran in Africa[116]

ڕێککەوتنەکانی ئێران لەگەڵ ئەو وڵاتانەی لە (خشتەی ژمارە 2) ئاماژەپیێدراوە، لە ئاستی جیاوازدان. ئەو لێکۆڵینەوەیە هەمو هاوبەشە گریمانکراوەکانی ئێران لەخۆناگرێت، بەڵام چەند حاڵەتێکی جیاواز دەخاتەڕو لە فراوانبوونی ئێران لە ناوچەکەدا، بەمەبەستی ڕونکردنەوەی سیاسەتی گشتیی ئێران لە ئەفریقیا و ستراتیژەکەی تاوەکو ئێستا گەیاندویەتی بەکوێ.

لە ئەیلولی 2010دا، تاران میوانداری لوتکەی دوو ڕۆژی ئێران-ئەفریقیای کرد بۆ بەهێزکردنی پەیوەندییەکان. بە بەشداری سەرۆکی وڵاتان و دیبلۆماتکاران، هەروەها بازرگانان و ڕۆشنبیرانی پێشەنگ لە 50 وڵاتی ئەفریقیاوە. ئەحمەدی نەژاد سەرۆکی ئێران بە مەبەستی هاندانی هەستی وڵاتانی بێلایەن لەناو زۆرێك لە سەرکردەکانی ئەفریقیادا، ئەو دەرفەتەی قۆستەوە بۆ نرخاندنی

ئەگەری هەماهەنگی بەشێوەیەکی زیاتر، ئاماژەکان بە ئەگەری ئـەوەی ئێران و دەوڵەتانی ئەفریقیا پێدەچێت سیستمێکی جیهانی دروستبکەن لەسەر بنەمای «رێزگرتن لە ماف و کەرامەتی وڵاتانی تر»، بەڵام بەهۆی چەند هۆکارێکەوە هەوڵەکانی ئێران سنورداربوون. یەکەم، ئێران سەرچاوەی دارایـی و دیبلۆماتی و مرۆیی ئەوتۆی نییە لەئاست ئەو جێپەنجەیە بێت، کە وڵاتە زلهێزەکانی هاوشێوەی ئەمریکا و چین لەسەر ئەفریقیا دایانناوە. دووەم، هەرچەندە زۆرێك لە وڵاتانی ئەفریقیا پێشوازیدەکەن لە دەستپێشخەرییەکانی ئێران بۆ گەشەپێدانی پەیوەندییە ئابورییەکان، بەڵام پێشبینیناکرێت، کە پەیوەندییەکانیان لەگەڵ تاراندا بەهێزبکەن ئەگەر بەشێوەیەکی جدی پەیوەندییەکانیان لەگەڵ وڵاتە زلهێزە سەقامگیر و دەوڵەمەندەکانی تر بخاتە مەترسییەوە. سێیەم، بازرگانی چەکی ئێران بەشێوەیەکی نهێنی و پەیوەندییە ئاڵۆزەکانی لەگەڵ چەکدارە بریکارەکان، پەیوەندییە هەرێمایەتییەکەی ئاڵۆزدەکات. لەکۆتاییدا، خواستە ئابورییەکانی ئێران بۆ ئەفریقیا سنورداربووە بەهۆی نارێکخراویی ئابوری ناوخۆیی و فشارە دەرەکییەکان بەهۆی گەمارۆکانەوە. بێتوانایی ئێران لە ئەنجامدانی ئەو پرۆژانەی کە پێشتر پەیمانی پێداون، ئەوەندەی تر پێگەی لاواز کردوە.

وەك پێشتر ئاماژەپێدرا، هەوڵ و کرانەوەی ستراتیژیی ئێران لە ئەفریقیا تارادەیەکی زۆر بۆ لاوازکردنی کاریگەری ئەو فشارە دیبلۆماتی و ئابورییە بووە، کە بەهۆی رکابەری لەگەڵ وڵاتانی رۆژئاوا روبەڕوی بووەتەوە و ئامانجی دروستکردنی ژمارەیەك لە هاوپەیمانی درێژخایەن دژ بە سیستمی ئێستای جیهانی.

هەرچەندە ئەو رکابەرییە لە هەر وڵاتێکدا بەشێوەیەکی جیاواز دەرکەوتوە، ژمارەیەك لە وڵاتەکان نمونەی باش دەخەنەڕو لەبارەی ئـەوەی، کە چۆن ئەمریکا و ئێران رکابەری دەکەن لە وڵاتانی لاوەکی ئەفریقیادا.

-لە سەنیگال و گامبیا، ئێران ویستویەتی هاوپەیمانی نوێ دروستبکات، بەڵام بەهۆی هەزاران هۆکارەوە هەژمون و کاریگەری پاشەکشەی بەخۆیەوە بینیوە.

- مەغریب لە پێگەی دژ بە ئێراندایە و زیاتر لە ئەنجومەنی هاریکاری کەنداو نزیکبووەتەوە، کە رکابەری لەگەڵ ئێراندا دەکات بۆ هەژمونی هەرێمایەتی لە کەنداو.

- ئێران پەیوەندییەکی لاوازی هەیە لەگەڵ ئەفریقیای باشور، کە بەهۆکاری ئابوری و مێژویی پەیوەندییەکانیان بەهێز بوو بوون، بەڵام بەهۆی تۆماری خراپی مافەکانی مرۆڤ و فشارە نێودەوڵەتییەکان بەهۆی پرۆگرامی ناوکی ئێرانەوە پەیوەندییەکانیان لاوازبوون.

- لەکۆتاییدا، ئێران ستایلێکی چاڤێزیانەی هەیە لە هاوپەیمانێتی لەگەڵ رۆبێرت موگابی زیمبابۆی، بەڵام دابەشبوونە نێودەوڵەتییەکان و فشاری ئەمریکا رێگربووە لەبەردەم هەماهەنگی تەواوی ئەو دوو وڵاتەدا.

سەنیگال و گامبیا

لە سەرەتای ساڵانی 2000ـەوە ئێران روی لە وڵاتانی رۆژئاوای ئەفریقیا کردوە وەکو سەرچاوەیەکی سەرەتایی بۆ پشتیوانی ئابوری و دیبلۆماتی، بەڵام بەهۆی هەنگاوی هەڵە و بەجێنەهێنانی پەیمانەکان، هەوڵەکانی تاران سەرکەوتونەبوون. تاران چەند هاندەری ئابوری جیاوازی بەکارهێناوە، داوای هاوهەڵوێستی موسڵمانانی کردوە، وتاری دژایەتی رۆژئاوای بەکارهێناوە بۆ بەهێزکردنی ئامادەیی خۆی لە سەنیگال و گامبیا. لە 2009دا، ئەحمەدی نەژاد سەرۆکی ئێران رایگەیاند «هەریەکە لە ئێران، بەرازیل، ڤەنزوێلا، بۆلیڤیا، گامبیا و سەنیگال دەتوانن سیستمێکی نوێی جیهانی بنیادبنێن».

سەنیگال، کە لەسەرەتادا زۆر کاریگەر بوو بە هەماهەنگی ئابوری و پشتیوانی دیبلۆماتی کۆماری ئیسلامیی ئێران، لە سەرەتای 2011دا پەیوەندییەکانی لەگەڵ تاراندا پچڕاند. ئەوەش لەدوای ئەوە هات، کە سەنیگال بەوەیزانی کە دەشێت ئێران گروپە جوداخوازەکانی لە هەرێمی کاسامانسێ پڕچەك کردبێت، کە بەهۆی ئەو چەکانەوە سێ سەربازی سەنیگالی کوژران. بە پێی راپۆرتێکی لێکۆڵینەوەی سەرۆك

ئەرکانی سوپای سەنیگال بۆ عەبدولا واد سەرۆکی سەنیگال تیایدا هاتوە، کە چەکی پێشکەوتو، تفاقی هێزە دیموکراتەکانی بزوتنەوەی کاسامانسێ بە پێی لێکۆڵینەوەکان لە لایەن ئێرانەوە بۆیان رەوانە کراوە. واد لە بەیاننامەیەکدا رایگەیاند «سەنیگال زۆر تورەیە و سەرسامە بەوەی ببینێت، کە بەهۆی گوللەی ئێرانییەوە سێ سەربازی سەنیگالی کوژراون».

ئەو لێدوانانە هاوکۆکن لەگەڵ ئەو مشتومڕانەی هەبوون لەبارەی گەیاندنی چەکی ئێرانی بە کڕیاران لە سەرتاسەری کیشوەری ئەفریقیا. لە تشرینی یەکەمی 2010دا، بەرپرسانی نایجیریا دەستیانگرت بەسەر 13 کۆنتێنەری چەك و تەقەمەنی، کە پێکهاتبوو لە رۆکێتی موشەکی 107 ملم، تفاقی چەك و چەکی بچوکی جیاوازی تێدابوو. کارگۆکان بە «کەلوپەلی بنیاتنان» ناوبرابوون، بە پێی لێکۆڵینەوەکانی نایجیریا، کەلوپەلەکانی ناو ئەو کارگۆیانە لە ئێرانەوە هاتون و ویستراوە بەرەو گامبیا رەوانەبکرێن. وەکو کاردانەوەیەك لەدوای ئاشکرابوونی ئەو هەوڵە، لە تشرینی دووەمی 2010دا حکومەتی گامبیا پەیوەندییە دیبلۆماتییەکانی لەگەڵ ئێراندا پچڕاند و دیبلۆماتکارەکانی ئێرانی لەتەواوی وڵاتەکە دەرکرد.

لە شوباتی 2011دا، ئێران دانی بەوەدا نا کە کارگۆکانی رەوانە کردوە و رایگەیاند کە کارگۆکان وەکو بەشێك بوون لە رێککەوتنێکی نهێنی نێوان تاران و بانجول، بەڵام رەتیکردەوە کە گەمارۆکانی نەتەوە یەکگرتوەکانی نەشکاندوە سەبارەت بە فرۆشتنی چەك و ئەو رێککەوتنەیان لە 2008دا واژۆکردوە، واتە دو ساڵ بەر لە دەستپێکی گەمارۆ ئابورییەکان.

بەر لە تێکشکانی پەیوەندییەکانیان، هەریەکە لە سەنیگال و

گامبیا پەیوەندییەکی باشیان لەگەڵ ئێراندا هەبوو. سەنیگال یەکێك بوو لە هاوبەشە زۆر چالاکەکانی ئێران لە ئەفریقیا. لە چەند کات و ساتەوەختی جیاوازدا سەرۆك واد و بەرپرسانی تری سەنیگال سەردانیان بۆ تاران ئەنجامداوە و پێشوازیان لە شاندەکانی ئێران کردوە، لە 2007-2008 هەردوو وڵاتەکە هەنگاوی جدییان هەڵگرت بۆ بەهێزکردنی پەیوەندییە ئابورییەکان و بەتایبەت هەماهەنگییەکانی پەیوەست بە وزە. لەماوەی هاوینی 2007دا، تاران و داکار گەیشتنە رێککەوتنێك بۆ کردنەوەی پاڵاوگەیەکی نەوت، کارگەی کیمیایی وکارگەیەکی بەستنی ئۆتۆمبێل بە بڕی 80 ملیۆن دۆلار، (سینیران ئۆتۆ) لە شاری سایس بە پشتیوانی ئێران.

هەروەها ئێران پەیمانیدا بەوەی، کە بۆماوەی ساڵێك نەوت بە قەرز و بە زیادەیەکی کەم بە سەنیگال بفرۆشێت و بڕی 34%ی پشکی پاڵاوگەی نەوتی سەنیگال بکڕێت. وەکو وەڵامدانەوەی نزیکبوونەوەی ئێران بۆ پەیوەندییەکی بەهێزتری دۆستانە، سەرۆك واد لە ساڵی 2007دا بەشێوەیەکی ئاشکرا پشتیوانی خۆی بۆ پڕۆگرامی ناوکیی ئێران دەربڕی. گامبیا، کە بەهەمانشێوە پشتیوانی مافی ئێرانی دەکرد لە گەشەپێدانی توانای پڕۆگرامی ناوکیی، پەیوەندییەکی ئەرێنی لەگەڵ ئێراندا بنیاتنا، کە تاڕادەیەکی زۆر لەسەر بنەمای هەستی هاوبەشی دژ بە رۆژئاوا و پێویستی هەماهەنگی هاوبەش بوو.

هۆکاری پشتیوانی ئێران بۆ گروپە چەکدارییەکانی سەنیگال هێشتا رون نییە، هەندێك گومانیان هەیە لەبارەی ئەو دەرەنجامەی گروپەکانی لێکۆڵینەوەی تاوانەکانی سەنیگال پێیگەیشتبوون. سەرەڕای ئاشکرانەبوونی حەقیقەتی دەرەنجامەکانی شیکاری

تاوانەکان، دەستێوەردانەکانی ئێران لە کێشە ناوخۆییەکانی ئەو وڵاتانەدا وایکرد، کە زیان بگەیەنێت بە هەوڵەکانی بۆئەوەی شوێنپێی خۆی لە رۆژئـاوای ئەفریقیادا جێگیربکات. هەروەها دەکرێت هەندێك لە سەرکردەکانی ئەفریقیا پاشەکشەیان کردبێت لە نزیکبوونەوەیان لە ئێران بەهۆی ئەو پرسیارانەی دروستبوون لەسەر توانای ئێران بۆ بەجێهێنانی پەیمانەکانی بۆ بەهێزکردنی هەماهەنگی ئابوری. بە پێی ئاژانسی هەواڵی ئەفریقیا (ئەفریك)، پڕۆژەی کارگەی بەستنی ئۆتۆمبێل لە سەنیگال بە بڕی 80 ملیۆن دۆلار، بەرهەمەکانی لەئاست پێشبینییەکاندا نەبوون. تاوەکو شوباتی 2011دا «و لەسەرەتای بنیاتنانی کارگەکەوە، تەنها 50 ئۆتۆمبێلی فرۆشتوە. بە پێی پڕۆژەیەکی نوێکردنەوەی تەکسی لە لایەن حکومەتەوە، کۆمپانیاکە توانی 1000 ئۆتۆمبێل بفرۆشێت».

مەغریب

مەغریب یەکێکە لە هاوپەیمانە بەهێزە سیاسییەکانی ئەمریکا و لەساڵی 2009دا حکومەتی ئەو وڵاتە پەیوەندییە دیبلۆماتییەکانی لەگەڵ ئێراندا پچڕاند، ئەوەش دوای ئەوە هات، کە ئێران بەحرەینی وەکو 19هەمین پارێزگای وڵاتەکەی ناوزەدکرد، بەڵام سەرەڕای دورکەوتنەوەی دیبلۆماتی رەبات لە تاران، هەردوو وڵاتەکە سەرچاوەی بەرهەمی گرنگن کە وادەکات هەردوکیان ببن بە هاوبەشی گرنگی بازرگانی: نەوتی خاوی ئێران و فۆسفاتی مەغریب (کە سەرچاوەیەکی گرنگی کشتوکاڵی، هەروەها سەرچاوەیەکی سەرەتایی یۆرانیۆمە)، وادەکات کە بەرژەوەندی هاوبەشی بازرگانییان هەبێت.

گرنگی ئابوری مەغریب بەلای ئێرانەوە دەگەڕێتەوە بۆئەوەی، مەغریب یەدەکێکی زۆرو زەبەندی فۆسفاتی هەیە، (کە نزیکەی 75%ی هەموو جیهانە)، کە بەشێوەیەکی بەرفراوان لە کەرتی کشتوکاڵی ئێراندا بەکاردەهێنرێت. مەغریب 12%ی فۆسفاتی ترشی و 5%ی فۆسفاتی بەردی بۆ ئێران رەوانەدەکات، بەمەش ئێران یەکێکە لە گەورەترین کڕیارەکانی فۆسفاتی مەغریب. فۆسفات

دەکرێت وەکو سەرچاوەی یۆرانیۆمی سروشتی بەکاربهێنرێت، بەڵام پرۆسەی پاڵفتەکردنی تارادەیەکی زۆر گرانترە بە بەراورد بە شێوازو میتۆدەکانی تر. بەرپرسانی مەغریب رایانگەیاندوە باوەڕناکەن، کە «ئێران لە هاوردەی فۆسفۆڕی مەغریب یۆرانیۆم بپاڵێوێت یاخود پلانێکی لەوشێوەیەی هەبێت». ئێران خوازیاری هۆکاری ترە بۆ بەهێزکردنی پەیوەندی و هەماهەنگی لەگەڵ مەغریب، بەتایبەت لەڕێگەی کۆمپانیای «ئێران خدرۆ» بۆ پیشەسازی ئۆتۆمبێل.

پەیوەندییەکانی ئەمریکا و مەغریب رەگیداکوتاوە لە مێژویەك لە دۆستایەتی، کە دەگەڕێتەوە بۆ پەیماننامەی ئاشتی و دۆستایەتی لە ساڵی 1787. پەیوەندییەکانیان بەردەوامی هەبوو لەڕێگەی دیالۆگی پادشای مەغریب (لەم دواییانەشدا پادشا حەسەنی دووەم و لەئێستادا کوڕەکەی، کە پادشا محەمەدی شەشەمە) لەگەڵ حکومەتە یەك لەدوای یەکەکانی ئەمریکا. بە پێی وەسفی وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا، مەغریب «یەکێکە لە هاوپەیمانە سەرەکییەکانی ئەمریکا لەدەرەوەی ناتۆ» لەڕێگەی ئەو بەشدارییانەی هەیەتی لە «ئۆپەراسیۆنە ئاشتیپارێزە فرەنەتەوەکانی نەتەوە یەکگرتوەکان... و بەشداری لە راهێنانە سەربازییە سەرەکییە هاوبەشەکاندا، کە لە کیشوەری ئەفریقیا ئەنجامدەدرێن».

پەیوەندییەکانی ئەمریکا و مەغریب ئەوەندەی تر بەهێز بووە، بەهۆی پشتیوانییە بیانییەکانی ئەمریکا. بە پێی راپۆرتێکی وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا «دەزگـای گەشەپێدانی نێودەوڵەتی ئەمریکا (USAID) و دەزگاکانی تری پێشو لە ساڵی 1953ـەوە رۆڵی چالاك و کاریگەریان هەبووە لە پرۆگرامی یارمەتی مەغریب بە بڕی 2 ملیار دۆلار لەو ماوەیەدا. ئەو بڕە یارمەتییە هاوبەشە بۆ مەغریب لە ساڵی دارایی 2012دا بە 31 ملیۆن دۆلار خەملێندراوە، داوای دابینکردنی 32 ملیۆن دۆلار کراوە بۆ ساڵی دارایی 2013».

دوری فیزیکی نێوان مەغریب و ئێران ئازادییەکی زیاتر دەبەخشێت بە مەغریب لە مامەڵە دیبلۆماتییەکانیدا لەگەڵ ئێران، بەراورد بە وڵاتانی کەنداو بەتایبەت لە پرسەکانی وەکو پێکدادان و تەنگژەی سوننە و شیعەدا. لە بەهاری 2011دا، حکومەتی مەغریب بەشێوەیەکی ئاشکرا پشتیوانی لە دەستتێوەردانی ئەنجومەنی هاریکاری کەنداو کرد بەسەرپەرشتی سعودیە، بۆ دامرکاندنەوەی ناڕەزایەتی زۆرینەی شیعە لە بەحرێن. تەیب فاسی فیهری وەزیری دەرەوەی مەغریب رایگەیاند «هیچ کەسێك ناتوانێت بڵێت «نەخێر» بۆ دەستێوەردان» و بڕوای وابوو، کە پشتیوانی مەغریب مانای ئەوەیە، کە ئەو ناڕەزایی و تەنگژەیەی هەیە، بەرهەمی «دەستێوەردانی ئێرانە لەکاروباری وڵاتانی کەنداو».

بە پێی راپۆرتێکی رۆژنامەی لۆس ئانجلس تایمز و بروسکەیەکی دزەپێکراوی دیبلۆماتی ئەمریکا، «لەبەرامبەر پشتیوانی چالاکانەی مەغریبدا، دەکرێت سعودیە پەیمانی ئەوەی دابێت، کە پشتیوانی بکات لە دابینکردنی نەوت بە نرخێکی گونجاو و قەرەبوی زیانەکانی بکاتەوە لە لەدەستدانی وەبەرهێنانی راستەوخۆی دەرەکی لە مەغریب، لە دەرەنجامی قەیرانی دارایی جیهانیدا». لەگەڵ ئەوەشدا، پشیوانی مەغریب هاوکات بوو لەگەڵ بانگهێشتکردنی بۆ ئەندامێتی لە ئەنجومەنی هاریکاری کەنداو، کە هاوپەیمانێتییەکی سیاسیی و ئابوری وڵاتانی عەرەبیە بە سەرۆکایەتی سعودیە.

لەکاردانەوەی بەرگریکردنی مەغریب لە دەستێوەردانی وڵاتانی کەنداو، ئێران بانگهێشتی باڵیۆزی رەباتی کرد بۆ تاران و رەخنەی خۆی ئاراستەی سیاسەتی ئەو وڵاتە کرد، کە حکومەتی مەغریب بە «قبوڵنەکراو» ناوزەدیکرد. رەبات لە ئازاری 2009دا پەیوەندییەکانی لەگەڵ تاراندا پچڕاند و لەناوخۆی وڵاتەکەیدا فشارەکانی بۆسەر کەمینەی بچوکی شیعە دەستپێکرد. حکومەتی ئێران رەخنەی لەو هەنگاوە گرت و داوای پێویستیی یەکگرتویی موسڵمانانی کرد، کە

ئەوەش تاکتیکێکە زۆربەی کات بەکاریهێناوە بۆ نزیکبوونەوە لە وڵاتانی دۆستی لە ئەفریقیا. بە پێی ئاژانسی هەواڵی فارسی ئێران، وەزیری دەرەوەی ئێران لە بەیاننامەیەکدا رایگەیاندوە «کۆماری ئیسلامیی ئێران لەو بڕوایەدایە لەم ساتەوەختەی ئێستادا، کە پێویستمان بە یەکهەڵوێستی و یەکگرتویی وڵاتانی ئیسلامیی هەیە پێویستدەکات، پشتیوانی لە گەلی فەلەستین بکەین، ئەو هەڵوێستەی مەغریب زیان بە یەکهەڵوێستی جیهانی ئیسلامیی دەگەیەنێت».

سەرەڕای پچڕانی پەیوەندییە دیبلۆماتییەکان، پەیوەندییە بازرگانییەکانی ئێران و مەغریب بەردەوامیان هەیە. دوابەدوای وەستاندنی پەیوەندییە دیبلۆماتییەکان، جەمال محەمەد باعامر بەڕێوەبەری کۆمپانیای پاڵاوگەی نەوتیی مەغریب (سامیر) بەیاننامەیەکی بڵاوکردەوە، کە تیایدا هاتبوو «مەغریب بەردەوامدەبێت لە هاوردەکردنی نەوت لە ئێرانەوە». هەروەها لە ساڵی 2009دا، ئێران زیاتر لە چارەگێکی نەوتیی هاوردەکراوی لە لایەن مەغریبەوە دابینکردوە.

بەڵام، مەغریب و ئێران بەهۆی جیاوازییە سیاسی و تایفییەکانیانەوە تاڕادەیەکی زۆر دابەشبوون. شانشینەکە هێشتا گومانی هەیە لەبارەی هەوڵەکانی ئێران لەکەنداو و لوبنان و سوریا، سەرەڕای چالاکیی شیعی ئێران و ستراتیژی جیۆسیاسی ئێران لەسەر بنەمای نەوت. بەپێی بروسکە دزەپێکراوەکانی وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا، سەرکردایەتی مەغریب روی کردوەتە عێراق وەکو ئەڵتەرناتیڤێك بۆ پڕکردنەوەی پێویستییەکانی بۆ نەوتی خاو، بەڵام رێگریی تەکنیکی لەمپەربوون بۆ وەرگرتنی جۆرە جیاوازەکانی نەوتی خاوی عێراق.

ئەفریقیای باشور

ئەفریقیای باشور، پەیوەندییەکی دژیەکی هەبووە لەگەڵ کۆماری ئیسلامیی ئێران. پەیوەندییەکانی نێوان هەردوو وڵات بەهۆی زیاتربوونی هەماهەنگییە ئابورییەکان بەهێزبوون، کە بەشێکی زۆری لەڕێگەی بواری وزە بووە، بەهۆی پشتیوانی ئێران لەڕابردودا بۆ پارتی ئەنجومەنی نیشتمانی ئەفریقیا بە سەرۆکایەتی نیلسۆن ماندێلا، لە سەردەمی جیاکاری نەژادیدا، کە پارتی حوکمڕانە، بەڵام بەهۆی خراپی تۆماری مافەکانی مرۆڤی ئێران و هەوڵەکانی لە بواری پڕۆگرامی ناوکیدا پەیوەندییەکانیان تەنگژەی تێکەوت. لە باسکردنی هەڵوێستی وڵاتەکەی بەرامبەر بە ئێران، ئیبراهیم ئیسماعیل جێگری وەزیری جێگری وەزیری کاروباری دەرەوە و هاریکاری باشوری ئەفریقیا رایگەیاند «ئێمە هێشتا لەوبارەیەوە هەڵوێستی خۆمان دیارینەکردوە».

لە رابـردودا، پشتیوانی ئێران بۆ پارتی ئەنجومەنی نیشتمانی ئەفریقیا وایکرد، کە ئەفریقیای باشور رۆڵی هێورکەرەوە بگێڕێت لە رکابەری توندی کۆماری ئیسلامیی ئێران و رۆژئاوا. لەکاتێکدا بە هیچ

شێوەیەك ناكرێت ئەفریقیای باشور بە هاوپەیمانێكی دڵسۆزی ئێران ناوزەد بكەین، بەرپرسانی ئەفریقیای باشور رەخنەیان لە ئەمریكا گرت لە هەڵوێستەكانی لە پڕۆگرامی ناوكیی ئێران، بە دووڕوییان ناوزەدكرد (بەهۆی پشتیوانی رانەگەیەندراوی ئەمریكا بۆ چالاكییە ناوكییەكانی ئیسرائیل) داوایانكرد، كە هەمو لایەنەكان لەڕێگەی دانوستانی دیبلۆماتییەوە بگەنە رێككەوتن.

لەگەڵ زیادبوونی گەمارۆكان بۆ سەر پڕۆگرامی ناوكی ئێران، ئەفریقیای باشور بـەردەوام رایگەیاندوە، كە پێویستە ئەندامانی پەیماننامەی رێگری لە بڵاوبوونەوەی چەكی ناوكی هەوڵبدەن وزەی ناوكیی بەشێوەیەكی ئاشتیانە بەكاربهێنرێت، بەڵام بەدەستهێنانی چەكی ناوكیی لەلایەن ئێرانەوە لەبەرژەوەندی ئەفریقیای باشور نییە. وەكو كاردانەوەیەك بۆ فشارە نێودەوڵەتییەكان، ئەو كۆمپانیایانەی ئەفریقیای باشور، كە لە ئێران كاردەكەن بۆ نمونە ساسۆل، كە یەكێكە لە كۆمپانیا پێشەنگەكانی جیهان لەبەرهەمهێنانی سوتەمەنی و خەڵوز، فراوانكردنی كارەكانی خۆیان لە ئێران راگرت، پێداچوونەوە بە پڕۆژەكانی ئێستایاندا دەكەن.

ئێران لەڕابردودا زۆرترین نەوتی خاوی بۆ ئەفریقیای باشور دابینكردوە، لەنێوان ئایاری 2011 بۆ ئایاری 2012دا، ئێران زیاتر لە 35%ی هاوردەی نەوتیی خاوی ئەفریقیای باشوری دابینكردوە، بەڵام لەم دواییانەدا ئەفریقیای باشور هاوردەی نەوتی خاوی لە ئێرانەوە راگرت. ئەمریكا رەزامەندیدا بە ئەفریقیای باشور، كە دەتوانێت بەردەوامبێت لە هاوردەی نەوتی ئێران بەبێ ئەوەی سزابدرێت و گەمارۆی بخرێتەسەر، بەومەرجەی بـەردەوام بڕی هـاوردەی كەمبكاتەوە. كۆتایهێنان بە هاوردەی نەوتی ئێران لەلایەن ئێرانەوە

لەدوای ئەوە هات، کە ئەو ماوەیە کۆتاییهات، کە ئەمریکا بۆی دیاریکردبوو، ئەگەر وانەکات پێشبینیدەکرا روبەڕوی گەمارۆ و سزا ببێتەوە لەلایەن ئەمریکاوە.

بەهۆی فشاری رکابەریانەی نێوان بەرژەوەندییە ئابورییەکان و نیگەرانییەکان لەبارەی مافی مرۆڤەوە، ئەفریقیای باشور ناچاربوو، کە لە کۆبوونەوەی ئەنجومەنی گشتیی نەتەوە یەکگرتوەکاندا دەنگنەدات لەسەر پرسی پێشێلکردنی مافەکانی مرۆڤ لە ئێران. ئەو هەنگاوەی ئەفریقیای باشور حکومەتی ئێرانی نیگەرانکرد، کە هیوای بە پشتیوانی هەبوو، حکومەتەکانی رۆژئاوایشی نیگەرانکرد کە هیواخوازبوون ئیدانەی بکات. لەهەمانکاتدا، ئەحمەدی نەژاد توانی سەرکەوتوانە هەڵوێستی بێلایەنانەی ئەفریقیای باشور بقۆزێتەوە وەکو هۆکارێك بۆ روبەڕوبوونەوەی هەژمونی رۆژئاوا. پیتسۆ مۆنتوێدی بەڕێوەبەری باڵای مافەکانی مرۆڤ و کاروباری مرۆیی لە وەزارەتی دەرەوە و هاریکاری لە باشوری ئەفریقیا دەڵێت: «ئەحمەدی نەژاد توانی لێکۆڵینەوە لەپێشێلکردنی مافەکانی مرۆڤ لەلایەن ئێرانەوە یەکسان بکات بە سواربوونی هەمان ئەسپ و عەرەبانە لەگەڵ رۆژئاوادا».

سەرەڕای ئەوە پێشبیناکرێت، کە ئێران بتوانێت گۆڕانکاری دروستبکات لە هەڵوێستی بنەڕەتی ئەفریقیای باشور. ئەفریقیای باشور یەکێکە لەو 10 وڵاتە پێشەنگانەی، کە پشتیوانی بیانی ئەمریکا وەردەگرێت، سودمەندە لە ژمارەیەك لە رێککەوتنی بازرگانی هاوبەش لەگەڵ ئەمریکا: کە سودمەنددەبێت لە هاوکاری بازرگانی لەسەر بنەمای یاسای دەرفەت و گەشەسەندنی ئەفریقیا، هەروەها واژۆیانکردوە لەسەر رێککەوتننامەی هەماهەنگی

بازرگانی، وەبەرهێنان و گەشەپێدان، کە ئامانجی سەرەکی بازرگانی و هاندانی بازرگانییە لەنێوان هەردوو وڵاتدا، رێککەوتننامەی هاوبەشی باجیان هەیە، کە باجی هاوبەش لە بازرگانی نێوان هەردوو وڵات هەڵدەگرێت. هەردوو وڵات بەبڕی زۆر و هەوڵی زۆر جدی پرۆگرامی «پلانی فریاگوزاری خێرای سەرۆکی ئەمریکا بۆ ئایدز» (PEPFAR) جێبەجێدەکەن، کە پلانێکی پێنج ساڵییە بۆ روبەڕوبوونەوەی نەخۆشی ئایدز HIV/AIDS لە باشوری ئەفریقیا، لەساڵی 2010ــەوە دەستیپێکردوە. لەگەڵ ئەوەشدا، خواستی ئەفریقیای باشور بۆ پچڕاندنی بازرگانی نەوت لەگەڵ ئێراندا، وادەردەکەوێت ئاماژەیەك بێت بۆئەوەی کاتێك دێتەسەر بڕیاری یەکلاکەرەوە، ئەفریقیای باشور بــژاردەی بەردەوامی پەیوەندییەکانی لەگەڵ ئەمریکا بەسەر ئێراندا هەڵدەبژێرێت.

زیمبابۆی

هاوشێوەی سەرکردایەتی ئێران، سەرکردە حوکمڕانەکانی زیمبابۆی لەلایەن ڕۆژئاواوە بەبێزراو تەماشادەکرێن بەهۆی ئەوەی بەردەوام یاری بە ئەنجامی هەڵبژاردنەکانەوە دەکەن، بەئاگاداری حکومەت مافەکانی مرۆڤ پێشێلدەکرێن. لەوەڵامی ئەو ڕەخنانەی رۆژئاوادا، رۆبەرت مۆگابی سەرۆکی زیمبابۆی دەستیکرد بە سیاسەتی «روکردنە رۆژهەڵات» بە مەبەستی دۆزینەوەی هاوپەیمانانێك، کە کەمتر رەخنەی ئاڕاستەبکەن و کرانەوەی ئابوری بەڕوی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست و ئاسیا. جێگەی سەرسوڕمان نییە، کە ئەحمەدی نەژاد سەرۆکی ئێران پشتیوانی بەهێزی خۆی دەرببڕێت بۆ زیمبابۆی لە دابڕانی لە رۆژئاوا.

پەراوێزبوونی هاوبەش وەکو بەرژەوەندی هاوبەش

لەکۆبوونەوەی هەردوو سەرۆکدا لە 2006، موگابی رایگەیاند «ئێران و زیمبابۆی هاوشێوەی یەکتر بیردەکەنەوە». بۆ جەختکردنەوە

لە جیهانبینی ئەحمەدی نەژاد و چاڤێز، لەدواتردا رایگەیاند سەروەری وڵاتە تازە گەشەسەندوەکان لەژێر مەترسیدایە و پێویستە بەکاری هاوبەش بپارێزرێت. موگابی رایگەیاند پێویستە ئەو دوو دەوڵەتە «روبەڕوی هێزەکانی رۆژئاوا و سیستمی شەڕانگێزیان ببینەوە.. ئەو دەوڵەتانەی، کە بەهەمانشێوە بیردەکەنەوە، پێویستە لەگەڵ ئێمەدا بن و پێکەوە بگەین بە میکانیزمی ئەوتۆ کە بەرگری لە خۆمان بکەین».

بەهۆی زیاتربوونی پەیوەندییە بازرگانییەکان و یارمەتی مرۆیی و پشتیوانی سیاسی، هەماهەنگی نێوان ئێران و زیمبابۆی زیاتربوو. لە کانونی دووەمی 2010دا، سیلڤێستێر نگونی، وەزیری دەرەوەی زیمبابۆی سوپاسی یارمەتییەکانی ئێرانی کرد بۆ ئەو ناوچانەی وڵاتەکەیان کە کاریگەربوون بە کارەساتی سروشتی. هەروەها نگونی سوپاسی ئێرانی کرد بۆ پشتیوانی دیبلۆماتی زیمبابۆی لە نەتەوە یەکگرتوەکان.

جەواد دێهقان، جێگری باڵیۆزی ئێران لە زیمبابۆی ئاماژەی بەوەداوە، کە ئێران لە چەندین پرۆژەی بازرگانی و یارمەتیدان لەتەواوی ئەو وڵاتە بەشداری هەیە، لەوانە پشتیوانی لە کەرتی کشتوکاڵ و دابینکردنی پێویستییەکانی رادیۆ و تەلەفزیۆنی نیشتمانیی و گروپی پەخشی زیمبابۆی و وەبەرهێنان لەبواری کەرتی گەشتیاریدا.

رۆڵی پێشبینیکراوی زیمبابۆی لە پرۆگرامی ناوکی ئێران

توانای زیمبابۆی بۆ دابینکردنی مادەی خاو، کە دواتر یۆرانیۆمی

لێبەرهەم دەهێنرێت، دەکرێت کاریگەری هەبێت لەسەر رادەی کاریگەری گەمارۆکانی نەتەوە یەکگرتوەکان و ئەمریکا و یەکێتی ئەوروپا، کە ئێران پێویستی پێی هەبووە بۆ پێشخستنی پرۆگرامە ناوکییەکەی. بە پێی رۆژنامەی سەندەی تێلگراف لە نیسانی 2010دا «ئێران رێککەوتننامەیەکی نهێنی لەگەڵ زیمبابۆی واژوکردوە بۆ بەکارهێنانی یەدەکی یۆرانیۆم لە زیمبابۆی». ئەو سەرچاوەیەی رۆژنامەکە پشتیپێبەستوە، کە پارتی یەکێتی نیشتمانیی ئەفریقی زیمبابۆیە، یاخود بەرەی نیشتمانی، رایگەیاندوە «لەبەرامبەردا ئێران نەوت بۆ زیمبابۆی دابیندەکات، کە زۆر پێویستی پێی هەیە بۆ چالاککردنی ئابوری چەقبەستوی وڵاتەکەی، پەیمانی ئەوە دراوە بە ئێران، کە دەستیبگات بە یەدەکی یۆرانیۆمی خاو، کە دەکرێت بەکاربهێنرێت بۆ وزەی ناوکی و بپاڵێورێت تاوەکو بۆمبی ناوکی لێبەرهەمبهێنرێت». بە پێی رێککەوتننامەکە ئێران دەیتوانی بڕی 455000 تۆن لە یۆرانیۆمی خاو دەستبخات، کە دەکرێت بڕی 20000 تۆن یۆرانیۆمی پیتێنراو بەرهەمبهێنێت لەماوەی پێنج ساڵی داهاتودا.

سەرچاوەکەی حکومەت ئاماژەی بەوەداوە، کە «رێککەوتننامەی یۆرانیۆم بەرهەمی ماوەیەکی زۆی کارکردن بووە، کە دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی 2007، کاتێك موگابی بە مەبەستی دەستکەوتنی سەرچاوەی وزە سەردانی تارانی کرد. لەئێستادا ئێران دەستدەکات بە چنینەوەی بەرهەمەکەی... بۆ ماوەی زیاتر لە ساڵێك دەبێت، کە جیۆلۆجیستە ئێرانییەکان لێکۆڵینەوەکانیان لەسەر ئەو کانزایە ئەنجامداوە و لەئێستادا پێشبینیدەکرێت هەرکاتێك ئامادەکاریەکان تەواو بوون، دەستبکرێت بە دەرهێنانی ئەو کانزایە».

ئەو رێککەوتنە بەشێوەیەکی فەرمی بە رێککەوتننامەی بەهێزکردن و پاراستنی وەبەرهێنانی هاوبەش لەگەڵ ئێران ناوزەدکرا، لەپەرلەمانی زیمبابۆی راگیراوە و پێدەچێت فشارە نێودەوڵەتییەکان پشتبەستن بەو رێککەوتنەی لاوازکردبێت. ماڵپەڕی هەواڵی زیمبابۆی ریپۆرتەر ئاماژەی بەوەداوە، کە جیاوازی سیاسیی لەنێوان دوو حزبی سەرەکی زیمبابۆی هەیە: کە یەکێکیان حزبی زانو-یە، کە حزبەکەی موگابی-یە، کە حزبی یەکێتی نیشتمانی ئەفریقی زیمبابۆیە یاخود بەرەی نیشتمانیی، کە دەیەوێت رێککەوتننامەکە تێپەڕێندرێت، پارتی بزوتنەوەی لەپێناو گۆڕانی دیموکراتی، کە پارتی ئۆپۆزسیۆنە و دژی یارمەتیدانی هەوڵەکانی ئێرانن لەبواری پڕۆگرامی ناوکیدا. بەپێی راپۆرتێکی سەرچاوەی هەواڵیی زیمبابۆی:

سایمۆن هۆڤ پەرلەمانتاری پارتی بزوتنەوەی لەپێناو گۆڕانی دیموکراتی بەزویی ئەو رێککەوتنەی رەتکردەوە و رایگەیاند: «زیمبابۆی پێشبینیدەکات، کە چی لە ئێران دەستکەوێت، هەروەها ئێران چ شتێکی هەیە لە زیمبابۆی تاوەکو بیەوێت بیپارێزێت؟» هۆڤ پرسیاری ئەوەشی کردوە «دەمەوێت بزانم ئێران چ جۆرە وەبەرهێنانێکی لەم وڵاتەدا هەیە و بۆچی پێویستی بەم رێککەوتنە هەیە بۆ بەهێزکردن و هاندانی وەبەرهێنان و لەکاتێکدا ئێمە رێوشوێنی ترمان هەیە. لەبەرئەوە زۆر بەلامەوە سەختە، کە پشتیوانی لەتێپەڕاندنی ئەو پڕۆژەیە بکەم لە پەرلەماندا، لەکاتێکدا زانیاری تەواوم پێنەدراوە لەبارەی ئەوەی ناوەڕۆکی رێککەوتنەکە چییە و ئێمە چ بازرگانییەك لەگەڵ ئێراندا دەکەین».

ویلایەتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا لە کاردانەوەی ئەوەدا

هۆشداری بەحکومەتی زیمبابۆی دا، ئەگەر هەر هەماهەنگییەك لەگەڵ ئێراندا بکات بەپێچەوانەی گەمارۆ نێودەوڵەتییەکانەوە، ئەوا کاردانەوەو کاریگەری خراپی لێدەکەوێتەوە. فلیپ کراولی وتەبێژی پێشوی وەزارەتـی دەرەوەی ئەمریکا لە ئازای 2011دا رایگەیاند «کاردانەوەمان دەبێت بۆ ئەو وڵاتانەی، کە پابەندی بەرپرسیارێتی و یاسا نێودەوڵەتییەکان نابن». هەرچەندە موگابی وەکو پشتیوانێکی سەرسەختی رژێمی ئێران دەمێنێتەوە، بەڵام رون نییە کە ئایا پەیوەندییە سیاسییەکانی رابـردوی نێوان ئەو دو وڵاتە بەهۆی شکاندنی گەمارۆ نێودەوڵەتییەکانەوە ئەوەندەی تر هەڕەشەکانی سزای ئابوری زیمبابۆی زیاتردەکات.

کاردانەوەکان لەسەر سیاسەتی دەرەوەی ئێران

پەلهاویشتنی ئێران بۆ ئەمریکای لاتین و ئەفریقیا و ناوچەکانی تر، بەرهەمی دیبلۆماتیی سەرسەختانەیە بۆ سوککردنی فشارەکانی گەمارۆ ئابورییەکان بە سەرپەرشتی رۆژئاوا و بە شێوەیەکی گشتی بۆ روبەڕوبوونەوەی سیاسەتی ئێستای نێودەوڵەتییە، کە تاران بە دژایەتی بەرژەوەندییەکانی خۆی دەبینێت.

لاوازی ئێستای تۆڕی پەیوەندییەکانی ئەو تۆڕە لە هاوپەیمانێتی ئێران بەهۆی جیاوازییەکانی نێوان ئێران و ئەو وڵاتانەی دەیەوێت هاوپەیمانێتییان لەگەڵ دروستبکات لاوازتر بووە، بەهەمانشێوە بەهۆی فشارەکان و بەردەوامی مامەڵەی ئەمریکاوە. پێویستە ئەمریکا بەردەوامبێت لە پشتیوانیکردنی ئەم ستراتیژە، کە بەکارهێنانی هێزی نەرمە، هەروەها:

• مامەڵە لەگەڵ ئەو دەوڵەتانەدا بکات، بەڵام دەستتێوەرنەدات لە سیاسەتی ناوخۆیی و سەروەری ئەو وڵاتانە. هەندێك لە چاودێران رەخنەیان لە ئەمریکا گرتوە، کە وڵاتانی لاوەکی (بەتایبەت لە ئەمریکای لاتین) پشتگوێخستوە و ئەمەش دەرفەتی بەخشیوە بە ئێران، کە شوێن پێی خۆی جێگیربکات. لەکاتێکدا خواست و ستراتیژە بێسنورەکانی ئێران لەڕوی جوگرافییەوە بۆ دۆزینەوەی هاوبەش و «هاوپەیمان» بەردەوامی هەیە، ئەمریکا ناتوانێت بەتەواوی هیچ ناوچەیەك لە جیهاندا پشتگوێبخات. بەلەبەرچاوگرتنی ئەوەش، لە وڵاتانێکدا کە بەرژەوەندییە ستراتیژییەکانیان سنوردارن، ئەمریکا سودمەند دەبێت لەوەی مامەڵە لەگەڵ ئەو وڵاتانەدا بکات بە بێ ئەوەی زیاد لەپێویست لێیان نزیکببێتەوە، بەتایبەت بەلەبەرچاوگرتنی ئەوەی هەوڵەکانی ئێران لەکۆتاییدا بەئاڕاستەیەکدا دەچێت، کە شکستبهێنن (بۆ نمونە کارگەی سێنیران بۆ بەستنی ئۆتۆمبێل لە سەنیگال). بەرژەوەندییە بازرگانییەکان و پشتیوانییە داراییەکانی ئەمریکا هاندەرێکی بەهێز دەبێت بۆ دەوڵەتە لاوەکییەکان تاوەکو پەیوەندییەکانیان لەگەڵ ئێراندا رابگرن یاخود پێداچونەوەی جدی بکەن بە هەماهەنگی تەواو لەگەڵ ئەو وڵاتەدا.

• بەردەوامی پشتیوانی ئەمریکا. پێویستە ئەمریکا بەردەوامبێت لە پڕۆگرامی پشتیوانی دارایـی بۆ کۆمەڵگەی مەدەنیی و دەزگا ئەمنییەکان. ئەو پڕۆگرامانە تێچویان کەمترە بەراورد بە فراوانبوونی کاریگەری ئێران، رێگەیەکی زۆر گرنگ دەبێت بۆ روبەڕوبوونەوەی هەوڵەکانی ئێران، گرنگیپێدانی ئەمریکا دەخاتەڕو. ئەوانەش رێگەی گرنگدەبن بۆجیاکردنەوەی کاریگەری ئەمریکا لە مامەڵەی هەندێك

لە سەرکردەکانی ئەو وڵاتانە و بنیادنانی بنەمایەکی فراوانتر بۆ پشتیوانی جەماوەری. پێویستە ئەمریکا کار لەگەڵ هاوپەیمانە سەرەکییەکانی بکات لە کەنداو بۆ نمونە سعودیە، بۆ سنوردارکردنی تواناکانی ئێران لە بەکارهێنانی هەناردەی نەوت وەکو هۆکارێك بۆ بە هێزکردنی پەیوەندییەکانی لەگەڵ وڵاتانی ئەمریکای لاتین و ئەفریقیا.

• پیشاندانی ئێران وەکو وڵاتێکی پەراوێزخراو و شەڕانگێز. هەریەکە لە بەرازیل و ئەفریقیای باشور وەکو هەندێك لە وڵاتانی لاوەکی توانای ئەوەیان هەیە، کە ببنەهێزی ناوچەیی گەورە. پێویستە ئەمریکا و هاوپەیمانانی بەردەوام چەقی سەرنجیان لەسەر ئەوەبێت سەرەڕای پەیمانەکانی ئێران بۆ دەستکەوتی ئابوری کاتی، بنیاتنانی پەیوەندی بەهێزی دیبلۆماتی و ئابوری لەگەڵ کۆماری ئیسلامیی ئێراندا، مایەی مەترسی گەورەی سیاسییە بەهۆی ناسەقامگیری و تۆماری خراپی مافەکانی مرۆڤ لە ئێران.

• خستنەڕوی ئێران بەشێوەیەك، کە لەهەوڵی بەدەستهێنانی چەکی ناوکی دایە و دەکرێت هەڕەشەبێت بۆ ئابوری جیهان. سەرەڕای بەردەوامی فشارە دیبلۆماتییەکان، پێویستە ئەمریکا بەردەوام بێت لە کارکردن لەگەڵ ئاژانسی وزەی ئەتۆمی جیهانی و هاوپەیمانە سەرەکییەکانی وەکو بەریتانیا و فەرەنسا و ئەڵمانیا بۆ خستنەڕوی مەترسی چالاکییەکانی ئێران و ئەو هەڕەشەیەی هەیەتی بەتەواوی جێگەی باوەڕپێهێنان بێت. پێویستە ئەمریکا رونیبکاتەوە، کە چۆن قەیران لە ناوچەی کەنداو دەکرێت هەڕەشە بێت بۆسەر ئەو وڵاتانەی ناوچەکە، وڵاتە تازە گەشەسەندوەکانیش لەدەرەوەی ئەو

ناوچەیە. دەکرێت ئەو تێڕوانینە دروستبکرێت لەڕێگەی پەیوەندی ستراتیژی کاریگەر، ئەوەندەی دەکرێت بەشێوەیەکی واقعیانە بێت.

• پێویستە ئەمریکا پشتیوانی هاوپەیمانە عەرەبەکان و وڵاتانی تری تازە گەشەسەندو بەدەستبهێنێت. پێویستە ئەمریکا بە تەواوی ئەوە رونبکاتەوە، کە خۆی و هاوپەیمانانی بلۆکێکی نوێی کۆلۆنیالیزمی نویٚ نین، بەڵکو پشتیوانییەکی بەهێزیان هەیە لەلایەن وڵاتانی دەوروبەری ئێران. ئەوەش دەکرێت لەڕێگەی کارکردن لەگەڵ سعودیە و ئوردن و وڵاتانی تری کەنداوی عەرەبی بەدیبهێنرێت و بۆیان بسەلمێنن، کە گەمارۆ ئابورییەکان و دژایەتیکردنی پرسی پرۆگرامی ناوکیی ئێران، پشتیوانییەکی بەرفراوانی نێودەوڵەتی هەیە.

• رونکردنەوەی ئەوەی کە ئەمریکا و هاوپەیمانانی بەردەوام دەرفەت دروستدەکەن بۆ وەستاندنی پرۆگرامی ناوکیی ئێران، لەگەڵ بەردەوامی رونکردنەوەی گەمارۆ ئابورییەکان. پێویستە ئەمریکا بۆ وڵاتانی تر ئەوە بخاتەڕو، کە ئەمریکا و کۆمەڵەی 5+1 هاندەر و هۆکاری راستەقینەیان خستوەتە بەردەم ئێران بۆ وەستاندنی پرۆگرامی چەکی ناوکی و چالاکییەکانی تری پەیوەست بەو بابەتە، گەمارۆکان و بنەماکانی بەتەواوی رون بکرێنەوە بەشێوەیەك، کە تەواوی وڵاتانی ناوچەکە لە بابەتەکە تێبگەن.

• جەختکردنەوە لەسەر سزای توندی ئەو وڵاتانەی، کە مادەی بەرهەمهێنانی یۆرانیۆم بۆ ئێران دابیندەکەن. پێویستە ئەمریکا لەگەڵ هاوپەیمانانیدا پێشوەختە هۆشداری سزای سەختی ئابوری بدات بەو وڵاتانەی دەیانەوێت پێویستییەکانی پرۆگرامی ناوکیی بۆ ئێران دابینبکەن. وادەردەکەوێت هەڵوێستی ئەمریکا لەبەرامبەر زیمبابۆی

کاریگەری ئیجابی هەبووبێت و پێویستە هەمان هەڵوێستی هەبێت بەرامبەر بە وڵاتانی تری دابینکەری ئەو مادانە.

• خۆبەدورگرتنی ئەمریکا لەو چالاکییانەی، کە وادەردەکەوێت هەڕەشە بێت بۆ سەروەری وڵاتانی ئەمریکای لاتین و ئەفریقیا. پێویستە ئەمریکا هەستیارانە مامەڵەبکات لەگەڵ توڕەیی وڵاتانی ئەمریکای لاتین و ئەفریقیا، لەبەرامبەر فشارەکانی ئەمریکا و ئەو گەمارۆیانەی، کە بەرهەمی دیبلۆماتییەکی لێزانانە و ڕەزامەندهێنەرانە نەبوون. پێویستدەکات پشتببەستێت بە تیمەکانی لە باڵیۆزخانەکان بۆئەوەی ڕێوشوێنێکی ورد و لێزانانە دابڕێژن تاوەکو لەگەڵ هەر وڵاتێك بەشێوەیەك مامەڵە بکەن، کە بە تەواوی نیگەرانییەکان و هەستیاریان لەبەرچاو بگرێت. شێوازی یەك سیاسەت بۆ هەموان بەشێوەیەك، یاخود ئامادەیی کۆمەڵێك «کوتەك» و سزای گشتگیر، زیاتر زیانی دەبێت نەك سود.

ناکرێت ئەمریکا زیادەڕۆیی بکات لە کاریگەری تواناکانی ئێران لە وڵاتانی لاوەکیدا، و بەهەمانشێوە ناکرێت کاریگەری ئێران لەو ناوچانەدا بە کەم تەماشابکات. بەڵکو پێویستە بەچاوێکی وریاوە چاودێری پەلهاویشتنەکانی ئێران بکات تاوەکو تێبگات لە ئامانجە ستراتیژییە گشتگیرەکانی ئێران لە هەوڵەکانی بۆ خۆبەدورگرتن لە فشارەکانی ڕۆژئاوا، فراوانکردنی بازنەی بەرژەوەندییە هەرێمایەتییەکانی. ئێران هێشتا نەیتوانیوە هاوپەیمانێتییەکی نێودەوڵەتی بەدەستبهێنێت بۆ هاوسەنگی بەرامبەر هێزی ڕۆژئاوا، بەڵام بەهۆی بەردەوامی هەوڵەکان و وریایی وڵاتانی ڕۆژئاوا بۆ پەراوێزخستنی ئێران و بەردەوامیدان بە ئەمری واقیع، وایکردوە کە

ئێران هێشتا نەیتوانیوە بگات بە ئامانجەکانی. بۆ ئەوەی ئەمریکا وڵاتانی لاوەکی بپارێزێت لە پەلهاویشتن و هەوڵەکانی ئێران بۆ فراوانکردنی هەژمونی لە ناوچەکەدا، پێویستە ئەمریکا لە هەر شوێن و کاتێکدا گونجاو بێت مامەڵەیان لەگەڵدا بکات، لەنزیکەوە چاودێری پەیوەندییەکانی ئێران بکات لەگەڵ ئەو وڵاتانەدا لەپەراوێزە سیاسی و جیۆگرافییەکانی رکابەری ئەمریکا و ئێران.

بەرهەمە چاپکراوەکانی دەزگای ئایدیا

ساڵی چاپ	وەرگێڕ	نووسەر	ناوی بەرهەم	ژ
2014	زریان مستەفا		ئاشنابوون بە ئەفلاتوون	1
2014	کۆمەڵێک نووسەر		ئاشنابوون بە سپینۆزا	2
2014	شۆڕش مستەفا		ئاشنابوون بە کیرکەگارد	3
2014	کۆمەڵێک نووسەر		ئاشنابوون بە شۆپنهاوەر	4
2014	کۆمەڵێک نووسەر		ئاشنابوون بە کارل پۆپەر	5
2014	کۆمەڵێک نووسەر		ئاشنابوون بە هانا ئارێنت	6
2014	ئاراس ڕەووف		ئاشنابوون بە سوکرات	7
2014	زریان مستەفا		ئاشنابوون بە ئەرستۆ	8
2014	سەرچەمەنگ حەمەسوڵتان		ئاشنابوون بە قەشە ئاگوستین	9
2014	کۆمەڵێک نووسەر		ئاشنابوون بە جان جاک ڕۆسۆ	10
2014	مستەفا زەنگەنە		ئاشنابوون بە دەیڤد هیوم	11
2014	کۆمەڵێک نووسەر		ئاشنابوون بە نیچە	12
2014	کۆمەڵێک نووسەر		ئاشنابوون بە فرۆید	13
2014	هەژا جەمالی		ئاشنابوون بە جۆن لۆک	14
2014	کۆمەڵێک نووسەر		ئاشنابوون بە لایبنز	15
2014	کۆمەڵێک نووسەر		ئاشنابوون بە فریدریک هیگڵ	16
2014	عوسمان حەمەد ڕەشید		ئاشنابوون بە فەیلەسوفانی فرانکفۆرت	17
2014	کۆمەڵێک نووسەر		ئاشنابوون بە لودڤیگ ڤیتگنشتاین	18
2014	[illegible]		پاسەوانی و شوێن	19
2014	کۆمەڵێک نووسەر		ئاشنابوون بە گرامشی	20
2014	کۆمەڵێک نووسەر		ئاشنابوون بە سکۆلاستیک	21
2014	کۆمەڵێک نووسەر		ئاشنابوون بە سیمۆن دی بۆڤوار	22

23	ئاشنابوون بە [illegible]	لوقمان یووسف	2014
24	ئاشنابوون بە پزیشکی [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر	2014
25	ئاشنابوون بە [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر	2014
26	[illegible] کوردستان	ماجید خەلیل	2015
27	کۆچی سوور	عەلی [illegible] / [illegible] حەسەن [illegible]	2014
28	سەوران بۆ [illegible]	سەوران عەبدوڵڵا	2014
29	کەشکۆڵ	سابیر عەبدوڵڵا کەریم	2014
30	[illegible]	کۆمەڵێک نووسەر / [illegible]	2015
31	لە [illegible] بۆ [illegible]	تاهیر حەسەن [illegible]	2015
32	[illegible]	تاهیر حەسەن ([illegible])	2015
33	[illegible]	[illegible] / [illegible]	2015
34	[illegible] و [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر	2015
35	[illegible]	ماجید خەلیل	2015
36	[illegible]	[illegible] / سابیر عەبدوڵڵا کەریم	2015
37	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	2015
38	ئاشنابوون بە [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر	2015
39	ئاشنابوون بە [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر	2015
40	ئاشنابوون بە [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر	2015
41	ئاشنابوون بە [illegible] 1	کۆمەڵێک نووسەر	2015

42	ئاشنابوون بە جیل دۆلۆز 2	کۆمەڵێک نووسەر	2015
43	ئاشنابوون بە حەنا ئارێنت	کۆمەڵێک نووسەر	2015
44	ئاشنابوون بە هیگڵ	کۆمەڵێک نووسەر	2015
45	ئاشنابوون بە سارتەر	کۆمەڵێک نووسەر	2015
46	ئاشنابوون بە نیچە	کۆمەڵێک نووسەر	2015
47	ئاشنابوون بە ڤۆڵتێر	کۆمەڵێک نووسەر	2015
48	ئاشنابوون بە سلاڤۆی ژیژەک	کۆمەڵێک نووسەر	2015
49	ئاشنابوون بە مارکس 1	کۆمەڵێک نووسەر	2015
50	ئاشنابوون بە مارکس 2	کۆمەڵێک نووسەر	2015
51	ئاشنابوون بە مارکس 3	کۆمەڵێک نووسەر	2015
52	ئاشنابوون بە مارکس 4	کۆمەڵێک نووسەر	2015
53	ئاشنابوون بە مارکس 5	کۆمەڵێک نووسەر	2015
54	ئاشنابوون بە مارکس 6	کۆمەڵێک نووسەر	2015
55	ئاشنابوون بە مارکس 7	کۆمەڵێک نووسەر	2015
56	ئاشنابوون بە مارکس 8	[illegible]	2015
57	[illegible]	[illegible]، [illegible]	2015
58	[illegible]	[illegible]، [illegible]	2015
59	ئاشنابوون بە [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر	2015
60	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	2015
61	ئاشنابوون بە شۆپنهاوەر	کۆمەڵێک نووسەر	2015
62	ئاشنابوون بە گرامشی 1	[illegible]	2015
63	ئاشنابوون بە گرامشی 2	[illegible]	2015
64	ئاشنابوون بە [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر	2015
65	ئاشنابوون بە دیموکراسی	کۆمەڵێک نووسەر	2015
66	ئاشنابوون بە ئەلبێر کامۆ 2	کۆمەڵێک نووسەر	2015

67	ئاشنابوون بە [illegible] 1	کۆمەڵێک نووسەر	2015
68	ئاشنابوون بە [illegible] 3	[illegible]	2015
69	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	2015
70	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	2015
71	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	2015
72	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	2015
73	ئاشنابوون بە [illegible] 1	کۆمەڵێک نووسەر	2015
74	ئاشنابوون بە [illegible] 2	کۆمەڵێک نووسەر	2015
75	ئاشنابوون بە [illegible] 3	کۆمەڵێک نووسەر	2015
76	ئاشنابوون بە [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر	2015
77	ئاشنابوون بە [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر	2015
78	ئاشنابوون بە [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر	2015
79	[illegible]	[illegible] / [illegible]	2015
80	[illegible]	[illegible]	[illegible]
81	[illegible]	[illegible] / [illegible]	2014
82	[illegible]	[illegible]	2014
83	ئاشنابوون بە [illegible]	کۆمەڵێک نووسەر	2014

[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	ئاشنابوون بە [illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

305	[illegible]	سۆران عەلی	2014
306	[illegible]	[illegible]	2014
307	[illegible]	سۆران عەلی	2014
308	[illegible] لیبیا	سابیر عەبدوڵڵا کەریم	2014
309	[illegible]	[illegible]	2014
310	[illegible]	سابیر عەبدوڵڵا کەریم	2014
311	[illegible]	[illegible]	2014
312	[illegible]	[illegible]	2014
313	[illegible]	[illegible]	2014
314	[illegible]	[illegible]	[illegible]
315	[illegible]	[illegible]	2014
316	[illegible]	[illegible]	2014
317	[illegible]	[illegible]	2014

[illegible]	[illegible]	[illegible]	118
[illegible]	[illegible]	[illegible]	119
[illegible]	[illegible]	[illegible]	120
[illegible]	[illegible]	[illegible]	121
[illegible]	[illegible]	[illegible]	122
[illegible]	[illegible]	[illegible]	123
[illegible]	[illegible]	[illegible]	124
[illegible]	[illegible]	[illegible]	125
[illegible]	[illegible]	[illegible]	126
[illegible]	[illegible]	[illegible]	127
[illegible]	[illegible]	[illegible]	128
[illegible]	[illegible]	[illegible]	129
[illegible]	[illegible]	[illegible]	130
[illegible]	[illegible]	[illegible]	131
[illegible]	[illegible]	[illegible]	132
[illegible]	[illegible]	[illegible]	133
[illegible]	[illegible]	[illegible]	134
[illegible]	[illegible]	[illegible]	135

136	ژنێك لەناو سەردەستەی میلیشیاكاندا	دڵشاد محەمەد - هێمن تاهیر	2016
137	ماركس و ڕەخنەی سیاسەت	هاوار محەمەد	2016
138	لەبڵاوكراوەكانی كۆمەڵەی رەنجدەرانی كوردستان	یوسف محەمەد بەرزنجی	2016
139	فەلسەفە لەئێستادا	دانا شوانی	2016
140	تیۆری زانینی زانستییانە	دكتۆر حەمید عەزیز	2016
141	ماركس و ئازادی	دانا شوانی	2016
142	شرۆڤەی ئەفسانەی سیزیف	ئیسماعیل ئیسماعیل زادە	2016
143	سەلەفییەت لەكوردستانی ئێران	ماجد خەلیل	2016
144	هەژموونی نەوت	سۆران عەلی	2016
145	دەوڵەت	سمكۆ محەمەد	2016
146	مێژووی ئابوری جیهان	محەمەد چیا	2016
147	لەتوڵەیتوڵەوە بۆ ناوزەنگ	خەڵەف غوفوور	2016
148	پارت و رێكخراوە سیاسییەكان لە توركیا	محەمەد فاتح	2016
149	دەقی شیعری كوردی لەڕوانگەی سیمیۆلۆژییەوە	د. لوقمان رەئوف	2016
150	تیۆری چوارەمی سیاسەت	وریاغەفوری	2016
151	هونەری شێوەكاری نوێ	رامیارمەحمود	2016
152	جیهانگیری لە روانگەی جیاوازەوە	حەسەن بارام	2016
153	پاكستان، گۆڕانكارییەكان	بابان ئەنوەر	2017
154	پەیوەندییەكانی ئێران و هندستان	ماجد خەلیل	2017

155	چین و ئێران	محەمەد چیا	2017
156	ژنان لەبەهاری عەرەبیدا	ئەرسەلان حەسەن	2017
157	سیستەمی نێودەوڵەتی	ئارام مەحمود	2017